Gerlóczy Mariette

KÉT ORSZÁG KÖZT FÉLÚTON

Önéletrajz

Uzoni Temesváry Jánosné, született alsóviszókai Gerlóczy Mariette, 1923. június 11.-én Nyíregyházán. Édesapja Gerlóczy Gábor, édesanyja nemes Kausay Izabella. Édesanyját 1928-ban elveszti, öt évesen.

Az első két elemi iskolát a nyíregyházi Angol Kisasszonyoknál végezte, majd 1931-től a Notre Dame de Sion-ban folytatja a tanulmányait 1932-ig, majd az Ajtósi Dürer sori Sacre Coeur-ben érettségizik 1939-ben, majd 1940-ben végzi a középiskolát. 1940 őszétől a Svábhegyen, az Isteni Szeretet Leányok Intézetében tanul még egy évig általános műveltségi ismereteket, valamint háztartásvezetést.

1941-től 1942-ig vöröskeresztes tanfolyamot végzett Apor Gizella és gróf Hunyadi Józsefné vezetésével. 1942-1944-ig a Margitszigeti háborús honvéd sebesültek ápolásával foglalkozik.

1944. december 7.-től orosz "védőőrizetben" volt 1946. május 27.-ig Kiskőrösön Trepákné házában.

1946-ban férjhez megy uzoni Temesváry Jánoshoz Háromszékre, az orosz Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélyével utazik Háromszékre.

1949. március 2.-tól kényszermunkán és kényszerlakhelyen él 1949. szeptember 22.-ig Sepsiszentgyörgyön. Fakitermeléssel foglalkoztak a Honvédforrásnál, barakkokban laktak.
1949. szeptember 22.-től 1956. december 21.-ig kényszermunkán és kényszerlakhelyen van Dobrudzsában. A Cernai gazdaságban dolgozik rizs, gyapot, és zöldségtermesztésben, valamit baromfitenyésztésben. Barakkokban laktak.

1952-ben meghal nagymamája Kausay Tiborné.

1956-tól 1976-ig Kolozsváron élt. 1957-ig gyógyszertárakban takarítónő, és pénztáros, majd miután az 1952/57-es határozat alapján megszüntetik állását, az aprózár aszalójában napszámosként dolgozik 1963-ig.

1960. március 15.-én meghal édesapja. 1960. június 5.-én meghal férje, uzoni Temesváry János.

1963-tól 1976-ig a gyógyszerközpontokban tölt be különböző állásokat: takarítónő, pénztáros, gépírónő, könyvelő.

1963-ban élettársi kapcsolatot létesít Vajda Sándorral, aki 1964-ben hal meg.

1976. augusztus 23.-tól, tehát 30 év után visszatér Budapestre. Titkárnőként dolgozik a Mogyoródi, azaz mai nevén Kós Károly ifjúsági kollégiumban.

1983-ban nyugdíjba megy, de tovább dolgozik a Rózsa-dombi állami gondozottak otthonában 1989-ig.

Budapesten, 2006. február 5-én hunyt el.

1989-óta nyugdíjasként él.

Isten nyugosztalja!

Öt nyelvet beszél, franciát, olaszt, angolt, németet, románt, a magyaron kívül.

Eddig róla megjelent cikkek, vagy vele folytatott interjúk:

1991. szeptember 20. szám. Levél Antall Józsefhez. Megjelent a Magyar Fórumban.
1991. december 19. szám Kósa Csaba: A História szele
1994. február Czegő Zoltán: A Budai vártól a sírig. Megjelent a Nyugati Magyarságban, Torontóban.
1995. Gál Mária: Magyar állampolgár romániai kényszermunkán.
1996. Czegő Zoltán: Nem görög, hanem szocialista tragédia. Megjelent a Háromszéki Újságban.
1996. Gál Mária: D.O. (Kényszerlakhely). Minerva könyvek. Kolozsvár.
1998. Dokumentumok a Magyarok megsemmisítéséről (1917-1967) Kaposvár

Családfa

Apai ág:

- dédnagyapám alsóviszókai Gerlóczy Károly, Budapest első alpolgármestere
- felesége munkácsy Barkassy Amália
- nagyapám Gerlóczy Géza
- nagyanyám niederwerfeni Münster Berta
- édesapám alsóviszókai Gerlóczy Gábor
- első felesége nemes Kausay Izabella
- második felesége luznai és regliczei báró Luzénszky Margit

Anyai ág:

- dédnagyapám nemes Kausay Ödön
- dédnagyanyám nagykállói Kállay Ilona, Kállay Ubul leszármazottja
- nagyapa nemes Kausay Tibor
- nagyanya uzoni Temesváry Izabella

A továbbiakban Mariette ezt írja 1998. áprilisában Kaposvárra dr. Magyar Kálmánnak, a Magyar Nemzeti Történeti Társaság elnökének, aki a fenti önéletrajzot is tartalmazó „Két ország közt félúton" című könyvének kiadója:

„Az alábbi neveket szeretném, ha a munkatársak között megjelentetné:

Copyright: Kausay Klára
Munkatárs: Mandel Kinga

További kérésem az lenne, hogy a könyvben, ha lehetséges, csak két vers szerepeljen, a Gyászfátyolban, és a Prohászka vers a Kövekről. A többit, kérem szépen, csak abban az esetben közölje, ha ez elengedhetetlenül szükséges.

Köszönettel: Temesváry Jánosné, Gerlóczy Mariette"

Horváth Lajos

történész – levéltáros

<u>Veresegyház</u>

Tisztelt Horváth úr!

Ígéretemhez híven mellékelten küldöm Gerlóczy Mariette nagynéném megjelent visszaemlékezését. Mariette magnetofonra mondta, onnan számítógépes lemezre írták a szöveget, amelyet kinyomtatva szerintem senki sem lektorált. Az ebből eredő nyilván való félreütéseket tintával kijavítottam. Nem is szerkesztették, de ez talán nem is baj, így jobban megőrizte stílusát. S ha az egyes epizódok esetleg ki is színezettek, esetleg nem is egészen pontosak, a könyvecske még is csak egy bő félévszázad tükörképét adja egy sajátos sorsú ember megfogalmazásában, és ezen felül számunkra mindenek előtt családi emlék.

Budapest, 1998. július 21.

Tisztelettel

Kausay Tibor

Gerlóczy Mariette

KÉT ORSZÁG KÖZT FÉLÚTON

Uzoni Temesváry Jánosné
Gerlóczy Mariette

Két ország közt félúton

visszaemlékezések

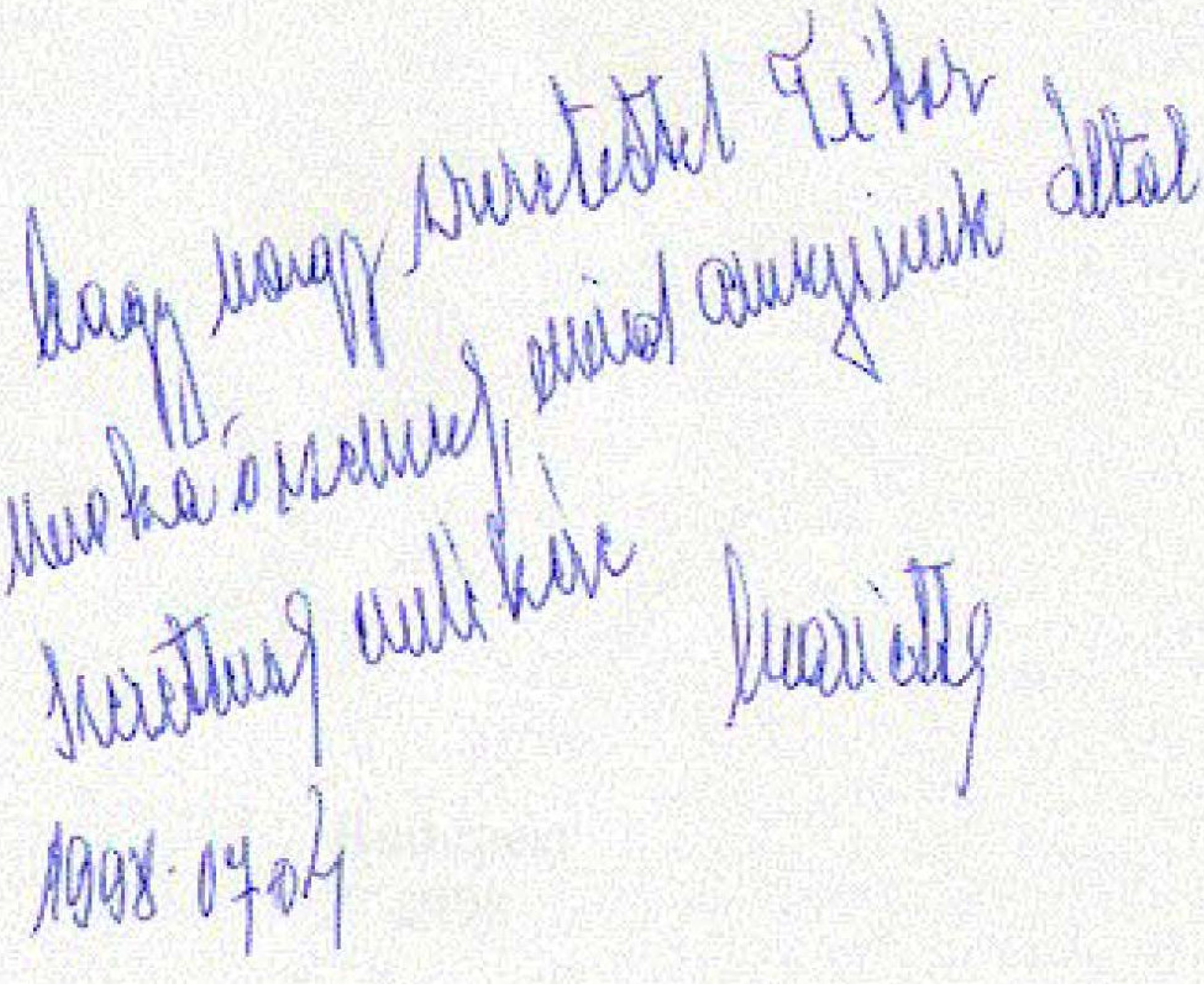

Megjelent a szerző magánkiadásában.
© Kausay Klára
Munkatárs: Mandel Kinga

A borítón: Dr. Kausay Tibor (1875-1934)
és leánya Kausay Izabella (1900-1928),
- aki Gerlóczy Mariette édesanyja -
síremléke Nyíregyházán.

Készült a Pro-Print Rt. nyomdájában
Csíkszereda 1998.

uzoni Temesváry Jánosné
Gerlóczy Mariette

Két ország közt félúton

Budapest, 1998.

KÉZIRAT

Minden csengetés hatalmas öröm az életemben, mert tudom, hogy valaki jó barát jön, naponta hála istennek, többen is, de ekkora örömöt, mint amekkorát most te Kóci, a Bányai Sándor lánya szereztél, hosszú ideje senki. 50 éve nem láttalak. Három hónapos voltál, amikor a marhavagonban együtt utaztunk, milyen keserves életünk lett. Nagyon köszönöm, hogy felkerestél engem, arra kértél, hogy mondjam el neked rövid életemet, és annak minden egyes apróságát, vagy inkább a nagyobb mozzanatokat. Rengeteg volt Kóci, érdekesség, nagyon sok jó barát, rengeteg történelmi emlék, hatalmas politikusok környezetében töltöttem tulajdonképpen ifjúságomnak nagy részét, később pedig a töretlen magyarság, és székelység körében, így kerültem össze a szüleiddel is.

1923-ban születtem, édesanyám Kausay Izabella, azaz Belluci, édesapám Gerlóczy Gábor, ő huszár volt, Bécsújhelyen, Wienerneustadtban végezte a katonai akadémiát, és mint '14-es huszár részt vett az első világháborúban, ennek természetes következményeként mindig és világéletében féltette a huszárjainkat, féltette a magyar hadsereget, és teljesen kétségbe volt esve, ha csak Trianon szóba került, megérte azt is, hogy sajnos másodszor is aláírták a szerződést.

Jelenleg is e kis hazámban éldegélek, évtizedekig voltam távol. 1928-ban, öt évesen vesztettem el édesanyámat, édesapám egy korán reggel bejött, és közölte velem, a német kisasszonnyal aludtunk a gyermekszobában, és közölte velem, hogy édesanyám nagyon messzire elment, soha többet nem fogom látni, de ő engem lát, és egész életemben végigkísér, fogja majd a kezemet, és igyekszik erőt adni, mindahhoz, hogy ember próbáljak maradni. Nem

tudom, hogy ez mennyire sikerül, de talán egyszer majd fent, ha találkozunk, meg fogom tudni, eleget tudtam-e tenni annak, amit elvártak tulajdonképpen tőlem.

Édesapám 1929-ben felkerült Budapestre a várban lakott, a kormányzó közvetlen környezetében, szárnysegéd lett. Mi Nyíregyházán voltunk még, én az Angolkisasszonyokhoz jártam az első két elemiben.

Nagyapámat Kausay Tibort 1934-ben elvesztettem, rajongásig szerettem, vidám, kedves, hangulatos ember volt, ő tanított meg arra, hogy ha bárhova utazom, nézzem meg előbb a temetőt, mert a múlt, a hirdetőoszlopot, amely a jelen, és ha nincs, akkor a kisbírónak a tábláját. Ő tanított meg arra is, hogy naponta el kell olvasni az újságot, mit hirdetnek a szegények, mit hirdetnek a jómódúak, és le kell vonni ebből azt, amit tulajdonképpen nem írnak meg az újságok, mert valamiért valahol valaki mindig letiltja. Így van az, hogy a mai napig is minden nap elolvasom, rádiót is hallgattunk, mert akkoriban az még újdonságnak számított, és egész nap szólt a zene. Vidám, jó hangulatú, kedves ember volt.

Én nem álmodom, álmodom, mert mindenki álmodik, de nem jegyeztem meg magamnak az álmaimat, kivéve egyet, amikor 1934-ben édesanyám lehajolt hozzám és azt mondta, hogy nagyapa meghalt. Korán reggel, mikor futottam be, előttem az inas vitte a reggelit, én mögötte, nagyapámat halva találtam. Nyíregyházán van eltemetve édesanyám mellé. **Kausay Izabella 1928-ban halt meg.**

Nagyanyám erdélyi származású, végtelenül jó kedvű, kedves, jóságos asszony volt, magával hozta Erdély minden tisztességét, becsületét, s a székelység jellemét.

Német, és francia kisasszonyok voltak mellettem, nem szerettem őket, állandóan neveltek, piszkálgattak, igaz, hogy a nagymamáék annyira elkényeztetettek, mert nem bírták kiheverni édesanyám tragikus halálát, 28 éves volt csak amikor meghalt. Édesapám nagyon szigorú volt. A két ellentét között talán mégis sikerült belőlem kifaragni azt ami jó, de sajnos megmarad az is, ami minden emberben, hogy bizony hibáim is vannak.

1935-ben aztán nagymamáék is felköltöztek Budapestre nagybátyámmal, Kausay Tiborral, az ő fiaival, és feleségével, Ácsi Tóth Lillyvel, de én már hamarabb felkerültem a Sashegyre, a Sionba. **JAVÍTVA!**

Nem szerettem ott, roppant szigorú apácák voltak, például ingben kellett fürödjünk, nem volt szabad egész nap beszélnünk, mindig csak hallgatni, nem volt szabad semmiről véleményt nyilvánítani. Egyszer egy este, osztálytársaim kérésére, bebújtam az apácának a függönye alatt az ágyához, és megnéztem, hogy van-e haja, gyönyörű haja volt. Az osztálytársak is megnyugodtak, hogy tényleg megtettem a kérésüket, de ezek után el is tanácsoltak az intézetből.

Így kerültem le az Ajtósi Dürer sorba a Sacre Coeur-be, ahol a Lengyel Mária anya , aki brassói származású volt, és maga a született jóság és szeretet, lett a főnököm. Később kikerültem Lausanne-ba, ott nagyon szerettem, a havasokat, amelyek csodásak voltak, a modern felfogású apácákat, igaz nagyon sok szellemi követelmény volt, és tanulás, de nagyon érdekes, és igen jó előadók voltak. A hétvégeket fenn töltöttük a hegyekben, csak vasárnap este jöttünk le, és addig élvezhettük a természet minden szépségét.

Német, és francia kisasszonyok voltak mellettem, nem szerettem őket, állandóan neveltek, piszkálgattak, igaz, hogy a nagymamáék annyira elkényeztetettek, mert nem bírták kiheverni édesanyám tragikus halálát, 28 éves volt csak, amikor meghalt. Édesapám nagyon szigorú volt. A két ellentét között talán mégis sikerült belőlem kifaragni azt, ami jó, de sajnos megmarad az is, ami minden emberben, hogy bizony hibáim is vannak.

1935-ben aztán nagymamáék is felköltöztek Budapestre nagybátyámmal, Kausay Tiborral, az ő fiaival, és feleségével, Ácsi Tóth Lillyvel, de én már hamarabb felkerültem a Sashegyre, a Sionba.

Dr. Kausay Tibornak és Tóth Máriának 1935-ben még csak a nagyobbik fia, Tibor élt. György 1941-ben született.

Nem szerettem ott, roppant szigorú apácák voltak, például ingben kellett fürödjünk, nem volt szabad egész nap beszélnünk, mindig csak hallgatni, nem volt szabad semmiről

Onnan vissza kellett jönnünk, mert a világháború miatt a nem svájci állampolgárok el kellett hagyják az országot, így kerültem megint vissza az Ajtósi Dürer sorra és ott fejeztem be a tanulmányaimat. Nagyon kedves osztálytársaim voltak, akik közül még nagyon sokakkal ma is együtt vagyok.

Innen amikor befejeztem az iskolát, felkerültem a Sváb hegyre, az Isteni Szeretet lányok otthonába, amelyet Bajnok Emma nővér tett felejthetetlenné számomra és ott tanultuk meg, hogy kell a háztartásban a munkát ellenőrizni, végül is aztán mi voltunk azok, akik egész életünkben takarítottunk.

Akkor még nem gondoltuk, hogy olyan hatalmasat fordul a világ és a kommunizmussal tulajdonképpen mindenki mindenét elveszíti.

Anna főhercegnő volt az, aki ezt az intézetet támogatta, ő volt a fővédnöke, és neki kellett megköszönjem az egész évi támogatást, egy hatalmas virágcsokorral és egy hat szakaszos verssel. Én azt találtam, hogy az sok, és csak az elsőt és az utolsót mondtam el. A főhercegnő megköszönte, nagyon boldog, de szegény Bajnok Emma nővért megbüntették emiatt. Később én még Emma nővérrel az életben, hála Istennek sokszor és huzamosabb időre is összekerültem.

Ugyancsak itt volt Íjas József kalocsai érsek is, a mi papunk, aki menekültnek számított, tekintettel arra, hogy halálra volt ítélve valahol szerb területen, vagy Boszniában, ezt nem tudom biztosan. Nagyon modern felfogású volt, vele jártuk végig a Délvidéket, meglátogattuk a felrobbantott újvidéki hidat, majd pediglen Kalocsán is gyakran meglátogattuk, amikor már érsek lett. Neki

köszönhető tulajdonképpen, hogy valamennyire is megengedték a kommunisták a hittan tanítását egyes helyeken az országban. Svábhegyről, amikor lejöttünk, megkezdődött a fiatalságom. Édesapám másodszor 11 évi özvegység után újra nősült.

Mostohaanyám Luzinszky Margit volt, jóságos, kedves valaki, aki első férjétől Vay Miklóstól azért vált el, mert nem volt gyermekük. A birtok majorátus volt, és nem volt utód. Az akkori orvosi kar, orvosi tudomány még nem volt akkor tisztában, hogy akkor ezen tulajdonképpen segíteni lehetett volna.

Mostohaanyám alighogy hozzáment apámhoz, megszületett öcsém, óriási öröm volt a családban, apám nagyon büszke volt, hogy neki egy fia is van, mostohaanyám pedig szintén. Vay Miklós is megnősült, és neki két fia született.

Én különben nagyon huncut gyerek voltam, nagyon huncut, és nem is változtam soha, a jó kedvet megtartottam, és igyekeztem amennyire lehet átmenteni minden felmérhetetlen nyomorban, szegénységben, amit az élet később hozott.

A bálozások megkezdődtek. Edesapámnak az volt a véleménye, hogy amíg annyi magyar kint küzd a harctéren addig mi ne bálozzunk. Így jártunk mi a legjobb barátnőmmel Hunyady Henriettel aki eredetileg Kéthelyi volt Somogy megyéből a Margit szigetre, a kéz- és lábamputált, vagyis csak a törzsükkel megmaradt katonákat ápolni. Nagyon nehéz munka volt, és nagyon sok szeretetet kaptunk, és nagyon sok szeretetet adtunk, és vártak el tőlünk. Akkor láttam milyen hatalmas erő az életakarat, képesek voltak katonáink a zenére csak a törzseikkel

mozogni. Hoztak nekik különböző protéziseket Ertl volt a főorvos, ortopéd, Németországból érkezett.

Hunyadi Henriett barátnőm egy életre szóló barátnőm volt, élete végéig, dacára annak, hogy az ő apja Hunyadi József királypárti volt, édesapám pedig ugye kimondottan a Kormányzó, Horthy Miklós mellett állt. Semmi különbséget nem jelentett ez köztünk. Én sokat jártam hozzájuk Kéthelyre, ő sokat járt hozzánk, együtt voltunk Sionban, Sacre Coeur-ben, a Svábhegyen, sőt később 1976 után is, mikor én visszatértem hazámba, egész 1991-ig, a haláláig ‚számtalanszor együtt voltunk, találkoztunk Bécsben. Ő börtönben volt, itt kellett hagyja Magyarországot, soha többet nem jött vissza, csak halva. Nagy szegénységben Ausztriában halt meg, temetésére elvitt Bilibók Károly, Somogyba a családi kriptához, Balázs Vica nővérrel, Inkei Teklával, utóbbi szintén nincs már köztünk.

Másik felejthetetlen osztálytársnőm Berczelly Erzsébet, ő is börtönben volt, most Ausztriában él, bátyja Berczelly Jenő hozta el Kállay Rudi temetéséről a fényképet. Jenő 35 évet volt lakatos, és ő is volt börtönben.

A harmadik igazi jó barátnőm még a Sioniszta Hanusovszky Mária, aki dr. Mórné lett, és most minden hétvégen, amióta beteg vagyok, hozza azokat a szükséges dolgokat, amik kellenek a mindennapokhoz.

Kócikám, kicsi lányom, nagyon sok érdekesség és kaland, nyomorúság és öröm volt a sorsomban, amit tulajdonképpen nem lehet ilyen gyorsan elmesélni.

Bálban csak házibálban voltam lánykoromban, édesapámmal fent laktam a várban, nagymamámék a Bajza utcában. A Bajza utcában lakott még édesanyám öccse Kausay Tibor, valamint a felesége és a két fia. Sajnos őket is

JAVÍTVA!

A Bajza utcában csak özv. dr Kausay Tiborné (szül.: Temesváry Izabella), dr. Kausay Tibor és felesége, Tóth Mária, valamint nagyobb gyermekük, Kausay Tibor (szül.: 1934) lakott. A kisebb gyermek, Kausay György csak 1941-ben született, és a család akkor már a XI., Verpeléti út (ma Karinthy Frigyes út) 4-6. alatt lakott. A családot 1951-ben nem a Bajza utcai, hanem a Verpeléti úti lakásból telepítették ki Mezőberénybe.

A Bajza utcából nem tették ki a családot, onnan először a XI. Horthy Miklós körtér 3. alá (ma Móricz Zsigmond körtér 3., ahol akkor az utcai franciaudvarra néztek az ablakok, amely franciaudvart azóta a McDonald's Étteremmel beépítették), majd a XI. Verpeléti út 4-6. alá költöztek.

kitelepítették aztán , nagymama pedig megmaradt óriási szegénységben, kitették már persze a Bajza utcai lakásból, **és a Verperéti úton Sennyei Vera, Rösler Endre operaénekes** felesége és férje voltak azok, akik néha tudtak neki enni **adni, és ellátták, már amennyire abban az időben lehetett** ilyesmit szerezi.

JAVÍTVA!

A gondolatok száguldanak, így most azt mesélem el neked, hogy Nyíregyházán nagy társadalmi életet éltünk, nagyon sokan jöttek-mentek, Splényi Viktorék, akiknek fia, **Géza híres huszár volt, remek lovas, ő állíttatott egy huszár emlékművet a nyíregyházi megyeház elé,** 1997-ben **Svájcban hallt meg. Sokat voltunk együtt még Czibur Ella** néni, Leveleki Molnár Margit néni, Jármy Menyhérték, **Gencsy Károlyék, és még, Erdőhegyi Lajos, azaz Gömbi bácsival, aki a főispán volt, s akinek a feleségét csak most** egy éve temettük el, Nyíregyházán. Nagyon szép asszony volt, Bitskei Juditnak hívták lány korában. Jármi Menyhértné, Zulima is nagyon kedves volt, kedves, szép asszony volt.

Ott van még Nyíregyházán eltemetve a huszár ezred **orvosa, aki részt vett az első világháborúban, Nagy János, a Brica bácsi, aki megtette azt, hogy később engem Erdélyben meglátogatott kétszer, s édesapám emlékéről** elbeszélgettünk. Neki a lánya velem járt, de sajnos egész fiatalon, 12 évesen meghalt. Ugyanakkor hallt meg Daniel Lyvia, aki erdélyi származású volt. Hatalmas, skarlát **járvány volt, és nem tudták őket megmenteni,** agyhártyagyulladásban haltak meg. Nyíregyházán sokat jöttünk-mentünk, a kertben sündisznók voltak és **teknősbékák, azokkal játszadoztam, mindig elbújtam** valahová, ha kimentünk a tanyára, a dohánypajtába is, hogy

keressenek meg a nevelőnők. Nagyon vártam mindig, hogy a tótok Árva várából érkezzenek, akik fazekat cineztek, és lábosokat, persze a végén ők azt ajándékba meg is kapták, de hát ez egy élmény volt. Ugyancsak egy nagy élmény volt a velünk szemben levő Illyés patika Nyíregyházán, ahol mindig nagy piócák voltak egy uborkásüvegben, és nagyapa mondta, hogy át kellene engem oda vinni, és rám tenni egy piócát, hogy húzza ki belőlem a huncutságot. Persze csak viccnek szánták, de különben később, az életben is mindig vidám maradtam.

Édesapámmal a várból gyalog mentünk le nagymamához látogatóba a Bajza utcába és meg kellett számolnom hány ablak van melyik házon az Andrássy úton, mert édesapám szerint nem szabad semmit felírni, mindent meg kell jegyezni. Ilyenkor mindig lepiszkítottak a verebek, és mire nagymamáékhoz érkeztünk, ennek megfelelően néztem ki. Igyekszem még ma is arra, hogy mindent megjegyezzek, olyannyira, hogy a tavalyi naptáram is üres, nincs beírva semmi olyan, ami esedékes, mert "ezt fejben kell tartani". Minden héten kétszer tettük meg ezt az utat.

Édesapám rajongásig szerette édesanyámat, és egy olyan magas piedesztára emelte a halottat, hogy tulajdonképpen szegény mostohaanyám nem tudta felvenni vele a versenyt, vagyis az élő nem tudta feledtetni a halottat. Édesapámnak a szobájában a díványa felett lógott felakasztva édesanyám képe. Ezt én nem értettem meg fiatal lány koromban, hogy miért zavaró, de később, mint asszony már tökéletesen elfogadtam azt, hogy ez mostohaanyámnak fájhatott. Így hetenként, de legalább kéthetenként édesapám leutazott Nyíregyházára a sírhoz, édesanyám nagyapa mellé

lett eltemetve, nagyon szép szobor van ott, aminek az az érdekessége, hogy egy asszony ráborul a keresztre.

Ez a kereszt, ami tulajdonképpen ott van, lett később az én életemnek is a kulcsa, jelképe, hatalmas keresztet cipeltem, nemcsak én, Kócikám, hanem a te szüleid is, és tulajdonképpen egész nemzetünk, és hordjuk még ma is, mert mindannyian, megsemmisítve és kifosztva, de a hazánkban megmaradtunk.

Rengetegen elmentek, és mindenkinek, aki elment, van egy otthona, de nem hiszem, hogy van hazája. Itt nagyon sokan vagyunk, akiknek nincs igazán szép otthonunk, de van hazánk, legalábbis annak tartjuk, mert ez a bölcsőnk, és itt kell legyen a sírunk is.

Kócikám mesélem neked tovább mindazt, ami még megtörtént. 1944 március 19-én Klessheimbe hívták a németek a Kormányzót, Horthy Miklós urat, édesapám is vele volt, és Vattay Antal. Innen hazatérve már a német csapatok által megszállták Magyarországot találták. A Kormányzó mindent megtett annak érdekében, hogy mentse a nemzetet, de hiába, a német fölény óriási volt. Kinéztünk az ablakon, az ő visszatérésük után, láthattuk, hogy német őrség áll a palota udvarán. Ugyancsak ez állt a Sándor palotánál is, a miniszterelnökség előtt, valamint József főherceg palotájánál. Megmaradt, ugyan, a magyar testőrség is, és a magyar katonaság is, de a németek többségben voltak.

1944 október 15-én volt a Kormányzó úr szózata a nemzethez, amelyben felszólította katonáinkat, hogy hagyják abba a harcot. Tudta, hogy megsemmisül a magyarságunk 90%-a, a fronton, de nem tudott közbelépni,

mivelhogy Szálasi átvette a hatalmat, őt pedig elhurcolták a várból éjszaka, családjával együtt.

A Kormányzó félelme beteljesült, különösen lovas huszáraink hatalmas harcot vívtak, és óriási veszteséget szenvedtek. Nem volt katonai felszerelése az országnak, mi nem voltunk felkészülve a háborúra, minket trianoni szerződés megsemmisített. A vasútnak csak egy vágányt engedélyeztek, dacára ennek, mégis a győri vagongyár a Láng gépgyár, Weismannfred és nagyon sok híres, gyógyszergyár, a Törley pezsgőgyár, Bábolna, csodálatos eredményeket ért el. Nem lehetett a magyarságot megtörni, a szorgalmát és a tudását és szellemi nagyságát megsemmisíteni. A két háború között a műszaki egyetemünk diplomáját világszerte elfogadták, honosítás és különbözeti vizsgák nélkül.

1944 október 16.-a hajnalán édesapámat letartóztatták a nyilasok. Rá két napra mostohaanyámat is, elvitték őket, egyszer csak érkezett egy értesítés, hogy szabad meglátogatnom apámat a Royal szállóban, mert mostohaanyámat négy nap múlva szabadon engedték.

Édesapám megígérte, amikor betöltöttem a 18. életévemet, hogy akkor kapok egy autót. Meg is kaptam, egy kis Mercédeszem volt. Ezzel a kis kocsival jöttem fel őt meglátogatni, de nagymamáék kérték, hogy hozzak sok zöldséget egyúttal, és tésztaféleségeket is, apám részére csak egy zsemlét engedélyeztek bevinni.

Ahogy jöttem az úton, Szabadbattyánál megállítottak az úton a német SS-esek. Kérték a jogosítványomat, nagyon féltem, hogy elveszik a kocsit. El is vették a háború utolsó napján. De akkor, odaadtam a jogosítványt és megmaradt a kocsi, de kérdezték mi van a dobozomban, megmutattam,

kértek egy doboz süteményt. Ugyanakkor ott Szabadbattyánál a zsidók ették a nyers krumplit. Kértem, hogy engedje meg, hogy egy ilyen dobozzal adhassak nekik is, megengedte, de nem szívesen. Tészta volt, sokan odajöttek szegények, és ettek belőle, végül felérkeztem nagy keservesen, igazoltatás után Budapestre.

A Rolyal szállóban az ajtóban állt még Csatai Lajos, honvédelmi miniszter felesége is, és egyszerre engedtek minket be. Édesapám jött ki hamarabb, és neki a zsömlét átadtam, még nem tudtunk egy szót sem szólni, mert öt lépcsővel feljebb érkezett Csatai, aki a Kormányzó úr nemzethez intézett szózatát '44 okt. 15-én szintén aláírta, neki a felesége adta át a zsömlét. Alig telt el pár perc, egyszerre mind a ketten lezuhantak. Ciánkáli volt a zsemlében, életemben akkor láttam először ilyen tragikus halált. Azonnal kikergettek bennünket, és onnan nagymamáékhoz átmentem. Kiraktam a táskát, de nem meséltem el neki, hogy mi történt velem, csak ilyen összetört lélekkel visszamentem Tarnócapusztára (Székesfehérvártól 10 kilóméter).

El kell neked azt mondanom Kócikám, hogy amikor a második bécsi döntés volt, azaz Erdély egyes részeinek visszacsatolásáról, akkor szintén édesapám kísérte ki a Kormányzó urat Bécsbe, és amikor visszajött, végtelen szomorúsággal közölte, hogy egy részt visszakaptunk, vagyis jóváhagytak a németek, de Brassó mégsem lesz a miénk, Kökösnél lesz a határ, és hogy ez így volt azért biztos, mert később, amikor Erdélybe férjhez mentem, megmutatták, hogy meddig is ért tulajdonképpen Trianon tragédiája területileg. Utána mostohaanyám hazajött. Édesapámat pedig átszállították a Margit körúti börtönbe

igmándi Hegyesi Géza tábornokkal, aki a vitézi szék elnöke volt, és ott voltak foglyok. Ott követelték tőlük, hogy aláírják az esküt a nyilasok részére. Hát az teljesen természetes, hogy megtagadták. Erről is van írásos bizonyítékom, különben mindenről, amit elmondtam, papírom van, meg tudom mutatni, és csatolni tudom, ha valaki kéri tőlem.

A Margit körúti börtönből 1944 december 4.-én hazaérkezett, szökve jött. Rá két napra csendben, az éjszaka leple alatt megérkeztek az orosz csapatok. Rettenetes volt, iszonyatos. Azonnal kérték, hogy öltözzön fel, tudták, név szerint, hogy ki lakik ott, fel kellett vegye a tábornoki egyenruháját, az összes kitüntetést, felültették egy dzsipre és elszállították. Bennünket, a családot, bezártak a pincébe, és őrséget állítottak az ajtónk elé, de besomfordált hozzánk a kutyánk, akinek különben az a híressége, hogy velünk maradt a későbbi évek során is.

Három nap múlva megérkezett egy Davidovszky nevezetű, németül jól beszélő orosz őrnagy, hozott egy cédulát édesapámtól, hogy ők Pécsen vannak Bethlen Istvánnal, ezzel a hatalmas koponyájú, volt magyar miniszterelnökkel, és Moszkvába szállítják őket. Ha akarjuk kövessük, vagy ha nem, maradjunk otthon.

Mi nem maradhattunk. Tarnóca-puszta első vonalba esett, a Sztálin orgonák közvetlenül a házunk előtt voltak, iszonyatosan remegett minden, a sebesült oroszokat a szalmára lefektették, az ebédlőasztalon amputálták a lábainkat. Öcsém 5 éves volt, és akkor mi úgy döntöttünk, hogy akkor mi azonnal elmegyünk. El is vittek, felraktak teherautókra és elszállítottak. Bonyhárdon megálltunk egy pillanatra, meghívtak minket vacsorára. Hát bizony elég sok

nap után először ettünk. Az előételre emlékszem, hogy az fokhagyma volt, a többit elfelejtettem. Még egy pohár vodkával is megkínáltak, de azt mindegyikünk az asztal alá szerencsére beöntötte. Ennyire kiéhezve, még éppen ez hiányzott volna, egyéb semmi.

Pécsre megérkezve, a teljesen kifosztott Vasváry villába kerültünk. Ott volt édesapám, és szegény Bethlen István. Ő különben nagyon súlyos beteg volt a szívével. Pécsen, a Vasváry villában csodálatos könyvekkel fűtöttek az oroszok, nyolc GPU tag őrzött bennünket, de megengedték, hogy látogasson a két Széchenyi fiú, akik a püspökségen laktak, ezek közül szegény Sándor később öngyilkos lett, és Erdődy Rudi bácsi, aki a híres erdélyi lovas szakértő volt. Gyönyörű lovai voltak, és hatalmas ménese.

Esztergál Lajos volt akkor a polgármester, és a város volt köteles akkor az élelmezésünkről gondoskodni. Karácsony táján ez a Davidorszky őrnagy mondta, hogy szeretne valamivel örömet szerezni nekünk. Ő szegény akkor már hatodik éve szintén nem látta a családját, úgy, hogy kivette a részét ő is a háborúból. Mondtuk, hogy a legjobb volna egy kicsi bicikli az öcsémnek, az üres szobákon, termeken azon végigbiciklizhet legalább. Egy nagy hatalmas férfibiciklivel érkezett meg, mondván, hogy csak ezt tudták egy kirakatból szerezni. Így telt el a karácsonyunk, esténként pasziánszoztunk, festettünk kártyát, és a két férfi, Bethlen, és későbbi férjem kártyázgatott, kirakták mindig a kártyát, és lehetőleg igyekezett édesapám arra, hogy Bethlen Istvánnak öröme legyen és ő nyerje meg a pasziánszot. Velünk volt a háromszéki Temesváry János és Gerő is, attól kezdve együtt

voltunk velük fogságba. Ők Pestről kerültek Tarnócára, amikor kezdték a leventéket a nyilasok elvinni, és még több fiatallal együtt hozzánk menekültek.

Január 30.-án teljesen váratlanul elszállítottak bennünket teherautóval, és Földváron, dunaföldvári hídon vittek keresztül, azonnal felrobbantottak utánunk. Még attól féltünk, hogy az utolsó teherautónk át sem érkezik. Soltszentimrére érkeztünk, óriási istállóba tettek be, és itt már nagyon sok magyar várt, azaz nem vártak, de ott voltak, a régi komoly nagy politikusok, és koponyák, Apponyitól elkezdve a Zichyek, Lakatos Géza miniszterelnök, dálnoki Veres Lajos tábornok, és mások. Ott voltunk három napig, onnan átszállítottak bennünket Kiskőrösre, kiürítették a Rákóczi utcát, és a Trepákné házába kerültünk, az utca végébe pedig a GPU őrséget állított. Nem volt szabad sem dolgozni, sem kijárni. Ha az artézi kútra mentünk vízért, akkor is a GPU kísért bennünket. Ez volt az úgynevezett "védőőrizet". Mi úgy tartottuk, hogy fogság. Magyar területen, de nem védőőrizet. Az étkezések közösek voltak, Sztanka nevezetű főszolgabíró kellett rólunk gondoskodjon, azaz a község. Körülbelül 155-ször ettünk gulyást.

A téma egyetlen egy volt, a Magyar Sors, a múltja, jelene, és bizony teljesen reménytelen jövője. Sajnos ők jól látták, mert valóban hazánk reménytelen helyzetbe került, óriási veszteségeink voltak a frontos, honvédeink nagy része megfagyott, a Don kanyarnak az iszonyatát esetleg végigélte (300 000-n haltak meg ott), utána a fogság borzalmait, és így a politikai nézeteink bár sok mindenben különböztek, de végül mindegyikünk tudta, hogy reménytelen a hazánk jövője. A Kormányzó mindent megpróbált, hogy megmentse az országot, elhurcolása előtt, persze nem tudott tenni

semmit, olyan óriási volt a német fölény. Amerikai bombázók naponta bombázták Magyarországot, már Tarnóca-pusztán tudtuk, hogy ez iszonyat, hallottuk, ahogy jöttek, és a Messerschmidtekkel próbáltak védekezni, de hát természetesen nem tudtak semmi eredményt elérni, mert a fővárosunkat tökéletesen tönkretették. Sőt mi több még a Margit híd is felrobbant egyszer úgy a háború legeslegelején, hogy tele volt járókelőkkel, és még a villamosok is rajta voltak. Mindenki meghalt, aki a Dunába zuhant. Ez egy téves kapcsolás volt valamelyik ilyen robbantószerkezetnél.

Kiskőrösön, különben, nem járhatott senki dolgozni, de megengedték a végén, és négyen elmentünk, Fáy- Halász Gida, Zichy, Temesvári János és én. A lóhúsüzemben dolgoztunk, kolbászt töltöttünk. Egy reggel arra ébredtünk fel, hogy mindegyikünknek sötét piros a keze, édesapám kétségbe volt esve, hogy egy ekcémát kaptunk, ami örök életre szól. De szerencsére volt egy Vészi nevezetű patikus, a feleségével, nagyon jó emberek voltak, őket kihívta a GPU-nak a parancsnoka, s az azt mondta, hogy csak rühesek lettünk. Kaptunk kenőcsöt és két nap alatt helyrejött. Örültünk neki, megint vissza tudtunk menni a lóhúsüzembe dolgozni. Különben a férfiak, például dálnoki Veres József mindig kapálgatott a kertjében, neki a felesége is megérkezett közben, Charmasse francia követ sétálgatott a lányával, Lakatos Géza pedig vitázott, hol az egyikkel, hol a másikkal, Bethlen István pedig a térképet tanulmányozva mutatta meg a francia konzulnak, mit is tettek velünk. Kiskőrösön nagyon nehéz körülmények között éltünk, rossz volt a fűtésünk, nagyon kevés de igyekeztünk mindannyian,

ahányan csak voltunk, összetartani. Nem magyar szokás, de itt mindenki összetartott.

Érdekes Kócikám, hogy itt, és később is az életben, ahol én voltam kényszermunkán, vagy kényszerlakhelyen, mindenütt a magyarság összefogott, és én egy szörnyű tragédiának tartom, hogy most, amikor olyan súlyos helyzete van az országnak, a magyarság ismét széthúz, és nem képes összetartani, habár ez történelmileg visszamenőlegesen már pár száz éve ugyanígy folyik.

Kiskőrösön 1945 február legelején váratlanul elvitték Bethlen Istvánt és elvitték édesapámat is. Édesapám egy pár nap múlva visszaérkezett, Bethlen István soha többet, hogy hol voltak, erről édesapám nekünk nem beszélt. Most, két-három évvel ezelőtt hoztak haza egy kis maréknyi földet egy tömegsírból, állítólag a Bethlen István földi maradványait és a Batthyányi Lajos mauzóleum mellett van eltemetve.

Ő különben tudta, és sejtette és jósolta is a magyarság jövőjét. Nem látott kiutat, nem látott reményt hazánk részére, de ugyanígy volt, most közben el kell neked mondjam, Teleki Pál is, akinek az öngyilkossága egy örök rejtély marad. Milyen furcsa, ilyet még nem látott a világ, hogy valaki, aki jobbkezes, bal kézzel lőtte magát agyon. Hogy lehet bal kézzel így lőni, és hogy kerül a revolver akkor mégis a jobb oldalra, ez egy örök rejtély marad. 1941-ben történt ez a tragédia. Nagy hiánya volt a magyarságnak, amikor ő meghalt, mélyen megrendítette a Kormányzó urat is. Óriási temetése volt, de ez nem változtatott a dolgokon.

Ebben az időben történt még az Kóci, hogy az Erzsébet híd végén, a Tabányi templomnál állt Gömbös Gyula szobra, amit egy éjszaka felrobbantottak. Hatalmas

durranás, nem tudtuk, hogy mi történhetett, de annyira bőséges az emlékem, nem akarlak téged mindennel terhelni.

1944-ben Pécsett még meglátogatott bennünket Molnár Erik és Vas Zoltán is. A beteg Istvántól kérték, hogy adjon nyilatkozatot, hogy a katonaság tegye le a fegyvert. Ugyancsak édesapámtól is. Bethlen István megtagadta, hogy édesapám mit csinált, nem tudom, ő lehet, hogy később elmesélte a családnak, de én akkor már messze voltam a hazámtól, de különben ő ilyen szempontból nem nagyon közölte velünk, fiatalokkal, hogy mi és hol történik, csak mindig megkérdezte, hogy miért hallgatjuk a híreket. A meglepő az volt, hogy kaptunk az oroszoktól, Davidorszky hadnagytól egy rádiót. Persze csak magyarul, híreket tudtunk hallgatni, és így mindig tudtuk, hogy hol tart tulajdonképpen Budapest katasztrofális ostroma, és milyen óriási nemzetünk vesztesége.

Minket aztán '46-ban engedtek el, jóval a békekötés után, tehát egy évre rá, amikor egy tábornok jött, és összehívta az összes férfit, minket nőket, hozzátartozókat természetesen nem, és közölte, hogy a védőőrizet tévedésen alapul, és mindenki mehet. De hová menjünk? A vár teljesen megsemmisítve, Tarnóca hétszer cserélt gazdát, ott voltak a legnagyobb páncélos csaták, éppen úgy, mint Debrecennél, semmi nem maradt.

Édesapámék még Serényiékhez mentek a Szép utcába, ahol Serényiné mostohaanyám testvére volt.

Kócikám lehet, hogy egy kicsit az időbeni sorrendekben hiba van, de minid eszembe jut még valami, amit szeretnék neked elmesélni.

Mikor '46-ban hamarabb engedték el egy hónappal Temesvári Jánost és Gerőt, mert ők Háromszékiek voltak, és

nem tudtak semmit a családjukról. Hazautaztak. Akkor én már tudtam, hogy a felesége leszek Jánosnak, nagyon megszerettük egymást, és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság parancsnokának az aláírásával orosz engedéllyel utaztam le Háromszékre. Bár nem volt, csak egyetlen egy híd Romániában, én úgy éreztem ez áthidalható lesz szeretettel, mert nagyon félt édesapám a nagy távolság miatt elengedni.

JAVÍTVA!

Leutaztam Uzonba, és nagyon szerettem a falut, nagyon. Apósomékat szintén. Apósom internálva volt, nagyon rövid ideig, de ott egy TBC-s fertőzést kapott. A falu kocsmárosa csinált ellene egy feljelentést, valószínűleg parancsra. Hazatért '47-ben, a Jóisten megkegyelmezett, és magához vette, nem kellett végigcsinálja aztán mindazt, ami még előttünk állt. Különben ő nagyon jól hegedült, anyósom zongorázott, és néha így az esték kellemes hangulatban teltek el.

Nagyon csendes, és szerény körülmények között esküdtünk örök hűséget, és valóban örök hűséget egymásnak. Márton Áron püspök, aki Gyulafehérváron volt, és apósomnak nagyon jó barátja, esketett meg bennünket. Mi a templomban esküdtünk meg Uzonban, mert azt találtuk, hogy lehet, hogy minden tilos, de mi ehhez ragaszkodunk. Nagyon szerény körülmények között, és mi nászútra Hatodra mentünk fel, Málnástól nincs messze, egy csodálatos szép hely, és Bíbó Böske tanárnőjének, aki a sepsiszentgyörgyi leánygimnázium igazgatója volt, nagy tudású magyar asszonynak a kis nyaralójában voltunk hosszú hónapokon keresztül, mert nagy örömmel maradtunk ott. Az esküvőt követően még annyit szeretnék csak megemlíteni, hogy annyi pénzünk nem volt, hogy mennyasszonyi ruhám legyen, hanem egy kicsi nyári

Emlékeim szerint Gerlóczy Mariette 1946-ban azután utazott el Uzonba, hogy az ifj. Temesváry Jánossal kötendő egyházi házasságot a Vatikán engedélyezte. Ugyanis Gerlóczy Mariette anyai nagyanyja, dr. Kausay Tiborné, született Temesváry Izabella és ifj. Temesváry János édesapja, id. Temesváry János testvérek voltak.(KT)

ruhában mentem csak el, és ezt valahogy a későbbi életben sem hiányoltam. Nem hiányzott ez nekem, János férjem pedig nagyon boldog volt, azaz mind a ketten. Fent voltunk a Hatodon, ott rengeteget jártunk gombászni, már éjjel elmentünk sokszor az Esztenák környékére, viharlámpával, petróleummal, mert a marosvásárhelyi, Borbát nevezetű idős tanárbácsi a gombaszedést nagyon szerette, és féltünk, hogy ő leszedi előlünk. Így aztán mindig már éjjel elmentünk és leszedegettük a petróleum világítása mellett. Szárítottuk a gombát, az ott élő Bodor bácsiéknak rengeteg méhük volt, és ők főztek nekünk mindig nagyon finom puliszkákat meg krumplifőzelékeket.

Nagyon sok volt arrafelé a csángó, akik nagyon érdekesek és nagyon szépek voltak, minekünk Uzonból anyósomék küldtek élelmet, és nem tudtuk, hogy lehet, hogy a kolbászunkat mindig éjjel ellopják. Kiültünk a férjemmel meglesni, hogy vajon ki az, aki odajár, és hát egy pele volt. Nem tudtuk, hogy a pele kolbászt lop, beugrott a kamra ablakán és elvitte a kolbászunkat. A férjem mindig kacagta, így van ez, akinek sok van, azt ellopják. Nagyon szép hónapokat töltöttünk, hatalmas kirándulásokkal, medvékkel találkoztunk a málnászáskor, és soha nem jutott eszünkbe, hogy azok esetleg bennünket bánthatnának.

Később szegény szotyoli Nagy Klárissz néni és a lánya Klára, valamint Fogolyán Editék is felmentek és ott nyaralgattak, tőlünk kaptak kedvet ehhez.

Kócikám én most hol is hagytam abba? Jaj, tudom már, látod milyen buta vagyok, mégis fel kéne írjak néha valamit.

A kiskőrösi tartózkodásról még annyit szeretnék neked mondani, hogy ott a politikai vélemények bizony

nagyon különbözőek voltak, ezt már az előbb említettem neked, de ez érthető is. Másképpen gondolkozott Apponyi Károly, másképpen dálnoki Veres Lajos, aki egyben a kormányzó helyettes megbízottja lett volna, ő a sopronkőhidai börtönben volt, és másként gondolkozott Lakatos Géza, aki tulajdonképpen az utolsó miniszterelnök volt. A francia követnek a véleménye még másabb volt. Ő pedig Trianont találta igazságtalannak, ezt belátta végül, és ha a térképet nézegette mindig azt mondta, hogy is lehet, milyen nagy tragédia, hogy egy annyira tökéletes Kárpát medence, és határait teljes egészében megsemmisítsék.

A kiskőrösi tartózkodás után, és Uzonba érkezve egész 1949-ig ott éltünk. Én nekem nagy örömöm volt, hogy ott volt egy cigánytelep és én oda gyakran kijártam. Ez a Dámi nemzetség volt. Én azelőtt ennyire sok cigányt nem láttam. Amikor a népszámlálás volt, engem hívtak fel az uzoni községházára, mert csak én tudtam megmondani, hogy hányan vannak, és melyiket hogy hívják.

1949 március 2.-án, húshagyókedd éjszakáján átugorva a kerítéseken, teljesen halkan, ránk törte az ajtót, megérkezett a securitate, és annak a vezetőjeként Dr. Horvát Miklós köjál orvos. Az államosítás éjszakája következett.

Elhurcoltak bennünket. Én akkor vártam az első fiamat, egyetlen gyermekemet. Este dr. Fogolyán Kristóf megállapította, hogy még nyugodtan maradhatunk, bár elment a buroklé, de ő még hazamegy és a fánkokat megsütteti, és visszajön. Sajnos erre már nem volt lehetőség. Nálunk volt látogatóban még Mikesné, Bildi Emma néni, őt is feltették a teherautóra. Hiába könyörögtünk Horvát Miklósnak, hogy engem securitate felügyelettel hagyjon otthon, hogy megszülhessem a gyermekemet, nem

kegyelmezett az orvos. Annyit megengedett, hogy nyolc fej hagymát vigyünk magunkkal, és egy váltásnyi fehérneműt. A férjem gyorsan a hóna alá dugta azt a zászlót, amit Lengyel anya, amikor az Ajtósi Dürer soron a kommunisták megszüntették az intéztet 1948-ban, elküldött nagymamához, aki azt találta, hogy olyan idős, nagybátyámék ki vannak telepedve külföldre, elküldi Uzonba. Elszállítottak bennünket Sepsiszentgyörgyön a rendőrségi pincébe.

Ott már rengetegen voltak Kócikám, ott már édesapádék is ott voltak, és 89 magyar ember volt összesen Háromszékről bezsúfolva. Öt napig voltunk ott, akkor nálam beállt a vérmérgezés, megijedtek, és gyorsan felvittek a korházba. Dr. Cseh Pál volt az, aki ezt értem megtette, mert különben talán ott haltam volna meg a pincében.

De meg kell említenem, hogy Uzon község lakóssága nagyon jó volt hozzánk, és éppen a Dámiak, Rigónak hívtuk, hozott egy párnát, és egy paplant, hogy legyen amin feküdjem, mert tudták, hogy én gyermeket várok, sőt, anyósom részére egy széket is hoztak, mert ő, amikor a "Rózsa napi sokadalom" volt 1944 szeptember 4.-én, és megszállták az oroszok Uzont, apósomék szeszgyárat felrobbantották, attól kezdve egy olyan súlyos idegállapotba került, és sokkba, hogy alig tudott menni. A kórházban megszültem a gyermekemet, fogalmam nincs hova temették, halotti bizonyítványt nem adtak, és dacára annak, hogy hallottuk még sírni, tehát élve hoztam világra, meghalt. Hova lett, nem tudni, soha, senki meg nem tudta, ki tudja mit csináltak vele.

Onnan elengedtek, és kiutaltak számunkra egy fáskamrát, György Mózesné fáskamráját, amelyben tyúkok

is voltak. Ott laktunk, egy szalmazsákon a férjemmel, és legelőtisztításra kimentek, fatönköknek a kiszedésére egy barakkba, fabarakkba, erről fényképem is van. Én voltam velük az egyetlen asszony, ott dolgoztunk, és ott egy Ardeleanu nevezetű román mérnök fizetést is igyekezett nekünk adni, különben miből étkeztünk volna. Habár Uzon község lakói csodálatosan viselkedtek velünk. Sajnos Sepsiszentgyörgy értelmisége kevésbé, nagyon sokszor lefordították a fejüket, az orvos, a gyógyszerész, nem csodálkozom most utólag rajtuk, féltek. Bizony volt is mitől félni, mert megfigyelés alatt álltunk, és tudták, hogy kivel beszélgetünk.

Hallottuk kint az erdőn, hogy valami mozgás van Háromszéken, a székelyek nem akartak beállni a kolhozba. Jellemük, és az erős földszeretetük, az iparosoknak pedig az ipar iránti szeretetüket nem lehetett megtörni, mert tulajdonképpen az államosításkor a magyar gazdának is elvették a földjét, és az iparosnak az utolsó gyalupadját is. Hazamentünk az erdőről, hogy mi történhetik, lássuk. Este dr. Fogolyán Editék figyelmeztettek, hogy valami ellenállás készül a megyében, és ügyeljünk erre, mentünk, vettünk egy kenyeret, cigarettát, és visszamentünk a fáskamrába. éjjel fél kettőkor átugrottak a securitatesok a kerítésen, és elvittek minket a fáskamrából. Szerencsére a tyúkok még nem tojtak le, különben mindig reggelre tele voltunk a tyúkoknak a piszkával. Ott ismerkedtem meg György Mózesnek az unokájával, Tuzson Erzsébettel, aki az Erdélyi Magyar Irodalmi Lexikon egyik szerkesztője, ő a Bihar megyei tudósító, és egy életre szóló baráti kapcsolat kötődött közöttünk.

A fáskamrából egyesen beszállítottak a securitatera teherautóval. Ott a securitate parancsnok mondta, hogy kitűnő kolbászanyag, szegény Mikes Éva kérdezte, hogy vajon tényleg kolbász lesz belőlünk. Mikes Mihálynét szabadon engedte a rendőrség, mert ő nem volt rajta az eredeti névsoron.

A férjem a mezőgazdasági egyetemet Budapesten végezte, csak később kellett egy különbözeti vizsgát tegyen marxizmusból Kolozsváron. Ezért ő felutazott akkor, és Gál Gábor, ha jól emlékszem, megkérdezte, hogy honnan tudja, hogy van káposztás kocka. A férjem mondta, hogy érzi, látja, szagolja, fogyasztja. Gál Gábor azt mondta, kérem jelentkezzen még egyszer a marxisták csak tapasztalnak. Isten bocsássa meg a bűnét, így a férjem még egyszer fel kellett utazzon, hogy marxizmusból letegye a vizsgát.

Folytatom neked a teherautóval, beszállítottak minket Brassóba, Oltean nevezetű őrnagy vett ott át bennünket, anyósom nagyon nehezen tudott beszállni a marhavagonba, s én segítettem, hátulról jól megrúgtak. Így indultunk el, 89-en egy marhavagonban voltunk mindannyian, te is kicsi Kócikám, csak te oly pirinyó voltál, édesanyádék tettek-vettek, takargattak, próbáltak valahogy menteni téged, de még volt más gyermek is velünk, nem is olyan kevés. Két és fél napi út után Urziceniben közben megálltunk, azt elfelejtettem mondani, ott egy pillanatra megengedték, hogy kiszálljunk a marhavagon mellé, hogy szükségletünket elvégezzük, természetesen rendőri őrséggel voltunk, majd továbbszállítottak.

Két és fél nap múlva érkeztünk meg egy iszonyatos, hatalmas nagy pusztaságba, hogy így mondjam, nem tudtuk, hogy hol vagyunk, fogalmunk nem volt róla, de sejtettük,

hogy az Oregálba érkeztünk, a Kárpátokon túlra, egy barakk volt, a rendőrök körülvettek bennünket, persze nekünk semmi papírunk nem volt, mert végül is honnan lett volna, csak az a bizonyos DO, azaz kényszerlakhely, amit Sepsiszentgyörgyön kaptunk, mert naponta kellett volna jelentkezni. Mi, akik az erdőn voltunk, annak a nyolc embernek ettől a jelentkezéstől eltekintettek, de néha kijöttek ellenőrizni minket.

Óriási területre tettek le, egy barakkba. Teljesen üres barakk volt, csak szalmazsákok voltak benne, és azt meg kellett töltsük kukoricaszárral. Este a férfiak kimentek a barakkból, látták, egy óriási folyó van mellettünk, és feltételezték, hogy ez a Duna, a holt Dunaág lesz. Így is volt, megkeresték az esthajnalcsillagot, és megállapítottuk, hogy nagyon-nagyon messzire kerültünk. A holt Dunaág mellett volt ez egy sziget tulajdonképpen, egy hatalmas nagy sziget. Rizsföld volt, teljesen csak a rizsben dolgoztunk, priccseken aludtunk, ez volt a szerencse, hogy már tudtuk, hogyan kell priccset csinálni, mert már a megelőző barakkban is priccseken feküdtünk és aludtunk, a fáskamrában is priccseken feküdtünk, így aztán már volt egy gyakorlatunk, megcsinálták a férfiak deszkából, a szalmazsákokat lefektették, 30, mindenki 30 centimétert kapott.

Most gondold el magadnak Kóci, hogy ti pont velünk szemben laktatok, tehát pont velünk szemben volt a priccsetek, a szüleiddel együtt. A másik oldalamon a drága jó Nagy Imréné, Klarissz néni, akinek a kicsi unokáját most Mariettenek hívják, Betegh Mariette Bonnban lakik, ő az én druszám, és egyben a keresztanyja vagyok.

Így történt, hogy reggel, mikor kihajtottak dolgozni, akkor én találtam egy csizmát. Fel akartam húzni a gumicsizmát, mire azt mondta a rendőr, tegyem le, igaza volt. Térdig érő, dehogy is térdig, combig, combközépig érő vízben dolgoztunk a rizsben, rengeteg volt a pióca, ezer szerencse, hogy Nyíregyházáról már tudtam, az Illyés patikából, hogy mi ez, tele volt a lábunk, fekete volt tőle. Nem esnek le maguktól, amíg jól nem laknak, de sodortunk cigarettát kukoricalevélből, és ha odatartottuk a füstöt, leestek, azt nem szerették. Levenni nem mertük, mert az elgennyesedett, és gyógyszerünk, kötszerünk, orvosunk, az nem volt és soha nem is láttunk ott.

Életjelt adni nem tudtunk, életjelt adni nem tudtunk, rabok voltunk. Édesapád a lovaknál dolgozott, János férjem pedig egy kétágú hatalmas nagy vízipumpát kellett, hogy állandóan hajtson, amiből a Dunából a szarvasmarhák, lovak és disznók ellátásához a vizet biztosította. Én a tyúkokhoz kerültem. Mi a Dunából hordtuk fel a hegyre, hát bizony, 2000 tyúk 60 vödör vizet iszik naponta. Rettenetes mennyiség, ráadásul pechünkre csupa Lechorn tyúk volt, azok minden nap meg is tojtak, azt minden nap össze kellett szedni. Velem dolgozott ott még Vajda Irénke néni, a másik 2000 tyúknál, és Jancsó Katalin a harmadik 2000 tyúknál. De hát ilyenkor be kell vallanom őszintén, néha a zsebünkbe is csúszott néhány tojás, mert valamivel az élelmünkről is kellett gondoskodni.

A kantinban étkeztünk, ahol állandóan puliszkát kaptunk, és ott már tudtam mi a köleskása, csak azt nem tudtam, hogy a köleskásában és a puliszkában ilyen rengeteg döglött svábbogár van. Azokat megenni nagyon keserves

volt, de hát nem nagyon lehetett válogatni, kenyeret is kaptunk, minden nap három szeletet.

Nagyon nehéz volt Kócikám, nagyon nehéz, édesanyádék kétségbe voltak esve temiattad, próbáltak neked kicsi rántottát adni, hol ezt, hol azt, mert a férfiak raktak egy tűzhelyet, és azon főztünk. Főztünk?! Hát nem volt miben főzni, egy lábos volt, amit kaptunk az egyik tehénpásztortól. Különben az ott lakó emberek nagyon jók voltak hozzánk, a lipovánoktól halat kaptunk, ők a Dunán halásztak, a Duna egész közel volt hozzánk. Kirakták a hatalmas nagy varsáikat, és utána hoztak nekünk halat. Valahogy nagyon rendesek voltak, és nagyon jók. A községből jártak ki még emberek dolgozni, Traianból, ezek az emberek egészen primitívek voltak. Repülőgépet láttak, mert felettük szállt el, de hogy mi a vonat, azt nem tudták. Nem volt híd a Dunán Romániában, csak egy híd volt, a Cernavoda-i, úgy, hogy ott nem volt hol közlekedni.

Első halottunk egy férfi volt, Szombathelyi Gyula, elástuk, nem volt mit csinálni, a férfiak deszkát szereztek, valami fadarabokat, és ott elástuk. Szörnyű volt az első halottunkat, de aztán később az élet megszoktatott hozzá. Ott haltak meg: Benke László, már régen szántanak fölötte, Jakabos Antal a szamárkórók között, senki nem tudja, hogy mibe hallhatott meg, Budai Károlyék öngyilkosok lettek, és meghalt Bányai Miklós, meghalt a felesége, nem is tudom neked Kócikám így hirtelen elmondani, a végén elmondom, hogy kik voltak azok, akiket ott vesztettünk el. De a Gál Mária írt rólunk egy könyvet, melyiknek D.O. a címe, és abban feltüntettem, hogy kik azok, akiket ott kellett eltemessünk. Eltemetni?! Elásni. WC. nem volt, csináltak a férfiak egy lyukat, és deszkákkal körülvették. Abba szegény

Nagy Éva beleesett, szerencsére ő volt az első, így nem lett nagy probléma.

Egy másik kicsi barakkot építettek, Hadnagy Gyula, és a felesége Verzár Mici, mert '89-en voltunk, és nem fértünk már el. Nem volt az egy szoba, az egy kétszer két méteres lyuk volt amelyben laktak, és hát persze ugyancsak priccsen. Nagy Simon a disznóknál dolgozott. Egy alkalommal a gyengeségtől összeesett, és a disznók teljesen össze-vissza harapták, alig tudtuk valahogy életben tartani. Nagy Simon Kis Manyi színésznőnek volt féltestvére.

Nagyon sok tragédia volt, Kóci, rengeteg, talán el sem tudod képzelni, s azáltal, hogy édesapád már meghalt, és nem volt akitől halljad ezt a sok borzalmat, nem is tudom, hogy jó-e, hogy ezt most mind elmondom neked, de nem árt, ha tudja majd az utókor.

Naponta a rizsben dolgoztunk, majd pedig télen az állatok mellett. A következő nyáron elvittek minket a másik oldalára a Dunának, Puiernicara. Ottan zöldséget termeltek, és oda érkezett egy tutaj matrózokkal, és erre felment Sánta Dóra, és a három gyermekével öngyilkos akart lenni. Mindenki, mint az őrültek könyörögtünk, hogy nehogy megtegye. Én egy cédulára írtam az édesapám címét, és megkértem a matrózt, hogy tegye fel, adja fel postára. És képzeld el Kóci, hogy a szeretet hullámhosszán ezt a cédulát édesapám megkapta.

Tehát tulajdonképpen két és fél év után megtudták, hogy mi hol vagyunk. Postát 3 év múlva kezdtünk kapni, és küldeni is.

Közben Uzon község lakossága elkezdett minket keresni. Anyósomék Dévaiak voltak, Gróza is Déva-i volt,

és az uzoniak addig jöttek, mentek, amíg elintézték, hogy minket legelsőnek elengedjenek. Ez egészen csodálatos volt.

A falu különben végig kitartott mellettünk, és nagyon jó volt hozzánk. Amikor a hatalmas szárazság volt '46-ban, apósomék szekereket küldtek Moldovába, nyitottak egy népkonyhát, hogy akinek esetleg nincs otthon mit fogyasztania, jöjjön hozzánk. Ott a férjem sajnos egy nagyon súlyos szívizomgyulladást kapott, de erről mi még nem tudtunk, ezt már csak Kolozsváron tudtuk meg.

Gyapotot kellett szedjünk, ez volt talán életünk legkeservesebb része, nagyon nehéz a gyapotszedés, és még nehezebb dézsában a tisztítása, tehát tulajdonképpen kavarni kell, hogy leváljon a magról a termés. Ez egy nagyon nehéz munka volt, és akire rácsöppent, mint például énrám is négy helyen, a kénsav, az egy örök életre megmaradt, és annak a helye most is megvan.

Még egy nagyon keserves emlékem van, amit soha nem tudok elfelejteni. Karácsony éjszakáján a főmérnök áthajtott bennünket gyalog 7 kilométert, ez valami borzalmas volt, a szántóföldön, a teljes sötétségben, egy másik barakkba, ahol azelőtt a görög kommunizmus elől menekülő görögök laktak. Ezt a 7 kilométert gyalog menetben az öregeink alig bírták. Majdnem állandóan elestek, még mi fiatalok is nagyon nehezen bírtuk, és téged Kócikám édesapád a nyakába ültetett, édesanyád hátulról fogott, mert a sötétség leplében azt sem láttuk, hogy a szántóföldön hova lépünk. Ugyanebben a barakkban aztán megtöltöttük megint a szalmazsákokat, ami a görögöktől visszamaradt, és lefeküdtünk. Rengeteg egér volt ott is, éjjel futkostak rajtunk végig.

Körülbelül 4 nap múlva ugyanez a mérnök visszahajtott bennünket az eredeti barakkba. Akkor megint kezdtük elölről, és ott akkor rengeteg volt, ez alatt a négy nap elszaporodtak a patkányok.

Ezért nekem tényleg azóta a karácsonyt vagy egy újraszületésnek számítom, avagy nem is akarok róla tudomást venni, de semmi körülmények között sem ünnep, mert annyira keserves nyomot hagyott ez az éjszaka. Nem volt rá semmi indoka, ez körülbelül két hét múlva egyszer bocsánatot kért, de meg lehet ezt bocsátani? Megbocsátani lehet, de elfelejteni nem lehet ezt egy életen át.

Ott tovább dolgoztunk a rizsben, utána, és a zöldségesben. Lassan-lassan kezdtek az embereink egyre elgyengülni, egyre nehezebben dolgozni tudni, és egyre többen voltak, akik közülünk örökre elbúcsúztak. Volt, akit a Traian-i temetőbe vittek, de azoknak is jeltelen maradt azóta a sírjuk.

A barakknak a teteje, vagyis a fedél olyan rossz volt, hogy ha jobbról egy madár beszállt, az a másik sarkán kiszállt, tehát egyáltalán nem voltunk izolálva. Télen a Crivatul, bizony 38, 40 fok körüli hideget hozott, ezt mondták az irodán, és a nyár pedig iszonyatos hőséget, úgy, hogy hatalmas napszúrásokkal kínlódtunk, mert nem volt ez ellen amit csinálni, nem volt lehetőségünk változtatni. Csak a lipovánok segítettek annyiban néha, hogy hoztak egy-egy kalapot. Volt, aki bírta, hogy a kalapot feltegye a fejére, én Kócikám nem tudtam kalapban dolgozni. Olyan szőke lettem, és majdnem teljesen hófehér, de ez nem volt probléma.

János férjem összeesett egy reggel, s a többiek átvették tőle a munkát, lefektették őt a szalmára, és 3 napig

Marietteé Budapesten volt.

szabad volt maradnia a barakkban, ahol persze nem tudtuk, hogy mi lehet a baja, egy óriási influenzajárvány volt.

Egyszer körülbelül 3 év múlva megérkezett a postás, és hozott egy házaspárt. Uzonból jöttek, 100 kiló élelmet hoztak. Ez egy hihetetlen valami volt, nem is tudtuk, hogy örüljünk, sírjunk, szétosztottuk, megköszöntük, addig nyomoztak, ahogy mondtam neked az előbb, amíg megtaláltak bennünket.

JAVÍTVA!

1956 decemberében a barakkból azután elkerülve, azt mondták, hogy mehetünk, jó, de hova? Megint nem volt

1956 augusztusában gerlóczy

hova menni, így kerültünk Bukarestbe Bordáékhoz, aki Mária királynőnek volt a szárnysegédje, és a lánya édesanyámmal járt Pressbanba, a Sacre Coeur intézetébe. Őt is Bellának hívták. Beengedtek, nem akarták elhinni, hogy igaz, hogy ott vagyunk, mi is a telefonkönyvben néztük meg a címüket Bukarestben. Este ágyat vetettek, megfürödtünk, ezt nem akartuk elhinni, hogy lehetséges, hisz mindig csak a Dunából hordtuk az ivóvizet is onnan vettük, fürödni is ott fürödtünk, ott ittak az ökrök, ott ittak a juhok onnan itattuk a tyúkokat, nem volt külön kutunk, olyan nem létezett, úgy, hogy ez volt az ivóvíz is. Bordáék

Az alábbi fénykép szerint

nagyon nagy szeretettel fogadtak, mikor elmondtuk, hogy kik vagyunk, elmeséltem nekik a szörnyű veszteséget a gyermekem halálával, azt mondták, hogy meglátod Mariettem, még pótolódik.

Hát sajnos, Kócikám a Jóisten ezt a kegyelmet nem adta meg az életemben, ezért van az, hogy itt az ajtómon olyan rengeteg gyermekfénykép van. A másik ajtón, ahogy kimegyek a szobámból is, rengeteg gyermekfénykép van, mert elbúcsúzom tőlük, mikor megyek, s mikor hazajövök köszönök nekik. Így ebben az üres nagy semmiségben

mégis van valaki velem. Itt pedig látom az ajtóra felragasztgatva őket, és köszöngetek neki, ha néha Tv-t nézek, vagy újságolvasás közben. Kócikám, a legnagyobb érték az életben a gyermek, ezért mondom, hogy a fiadra, nagyon vigyázz, és nagyon szeresd. Pótolhatatlan.

Bordáéktól elmentünk Sepsiszentgyörgyre. Dr. Fogolyán Editnél laktunk, és Tóók Ferencnél, régi barátunknál, de onnan egy hét múlva továbbmentünk, nem volt szabad Háromszéken maradni sem, Uzon községben kimenni sem. Nem is voltunk soha többet Uzonban.

A férjem nem akart semmilyen körülmények között Marosvásárhelyre menni, felmentünk Kolozsvárra. Kolozsváron laktak sógoromék. Anyósom akkor már olyan nagy beteg volt, hogy levittem Marosvásárhelyre korházba, ahol '56-ban azután szegény meg is hallt, már a végén nem tudta a kezeit kinyitni, összezárni, a szemeit nem tudta lehunyni. Egy szklerózis multiplexe volt, amit akkoriban még az orvosok nem ismertek, de különben is annyira előrehaladott állapotban, képzelheted, hogy ott a szántóföldön hogy tudtuk húzni, tulajdonképpen kéznél fogva a földön. Kolozsváron sógoroméknál csak két napig voltunk, onnan, társbérletben laktak, eljöttünk. Éppen a sétatéren leültünk a padra, három kilós volt a csomagunk, nem volt nehéz. Egyszer csak jött egy asszony, aki azt mondta, jéé! János, hát maga itt mit csinál? Sárika néni! Az Uzon-i Csíki orvosnak a Kolozsvárra férjhez ment lánya volt, ő fogadott be bennünket, Dragalina úti otthonukba, amelyiknek igaz, hogy Kolozsvárt csak kétszer bombázták, de ez alatt is az ő házukat bombatalálat érte. Így kerültünk oda, de a földes szobába le, sem ajtónk, sem ablakunk nem volt.

Férjemnek egészen közeli rokonai voltak Logothetti Zoltánék Katonából, akik Marosvásárhelyen laktak, oda lettek kitelepítve. Mikor megtudták, hogy ott lakunk, akkor Éva feljött és hozott lópokrócot az ablakra és ajtóra. Így laktuk az első telet, fűtésünk nem volt, a WC. kint volt az udvaron, egy lyuk, amelyikre rá volt állítva egy törött WC. csésze és fölötte egy szalmatető. Hát ez sem volt éppen egy kellemes valami.

A földes szobában megint priccset csináltunk, hogy legyen mire feküdjünk és a szekrényt pedig azzal pótoltuk, hogy két rudat bevertünk a falba és arra akasztottuk a lódenkabátokat. Két lódenkabátunk volt és talán négy ruhánk összesen.

A férjem nagyon hamar elhelyezkedett targoncásnak a cipőgyárban, talicskásnak, az is maradt ott végig. Édesapám mikor megtudta, hogy ott vagyunk akkor leküldött egy csomagot az őket meglátogató Teleki Máriával részünkre abban ruha volt. Nagyon örültünk sok sok év után ismét agy kis ruha, nem lett volna nekünk miből megvegyük. Én pedig nem tudtam elhelyezkedni, de megláttam, hogy a főtéren keresnek egy takarítónőt a Borbát féle drogériába, ami a Zichyék házában volt és elmentem jelentkezni a gyógyszerközpontba. Ott azt mondták, menjek fel az igazgatóhoz. Felmentem Vajda Sándor nevezetű igazgatóhoz, aki rám nézett, s azt kérdezte ön magyarországi vagy Erdélyi? Mondtam magyarországi vagyok. Volt önnek autója? Mondtam igen volt. Teljesen kétségbe voltam esve, most már ide sem fognak felvenni. Kisült, hogy ő volt az igazgató, a régi tulajdonosa a Rózsa nevezetűvel együtt, természetesen államosították őket. És ő a még szintén ott a gyógyszerközpontban dolgozó Frieder voltak azok, akiket

annakidején én süteménnyel a szabadbattyányi megállításom alatt megkínáltam. Azt mondta, köszönöm, nem kérek öntől önéletrajzot, és menjen és az állását foglalja el. Körülbelül két hét múlva áthelyeztek a 2-es patikába, a pénztárba. Vajda Sándor bizonyára szólt, hogy tudok osztani és szorozni. És pénztáros lettem. A patikában nagyon jó volt a főnöknőm, egy Corneanuné nevezetű román asszony, aki remekül beszélt franciául. Végtelen kedves dáma volt. Soha nem kérdezett semmit. Gyakran bejárt oda Jósika Jankó bácsi, Wesselényi István, Velits Máci néni, látogatóba, de soha Corneanuné semmit nem kérdezett. Itt dolgoztam, majd utána átkerültem a nyolcas patikába, Sebestyénhez.

Ebben az időben társadalmi életet élni nem nagyon tudtunk. Mert hiszen nem volt miből és nem volt hol, és nem is volt rá lehetőség. De nagyon jók voltak hozzánk Schillingék, akiknél háromszéki eredetű volt az asszony, és megtudta, hogy mi ott vagyunk. Ugyancsak Mildék, a fogorvosék, akiknek valamilyen összeköttetésük szintén Háromszékkel volt, és megtudták az uzoniak, hogy mi ott vagyunk és megint megérkeztek mindenféle ágyneműkkel. Asztalt is hoztak nekünk, egy kinyitható asztalt, azonkívül egy sparhetet. Nahát akkor aztán már tudtunk főzni. Takarítói munkám után a pénztárban nem volt olyan nehéz az életem. Jók voltak hozzám a gyógyszerészek. Parádi Ferenc pedig stoppolt, este mikor már nem volt vevő. Gyönyörűen stoppolt. Különben ő dézsi volt, rendkívülien értelmes ember. Később nagyon sok kedves ismerőssel kerültem össze az ő révén. Például Vamszter Gézával, a történésszel, Servátiusz Jenővel, a szobrásszal, László Kálmánékkal, aki a gombaszakértő volt, Híres könyvei is jelentek meg, én is kaptam tőle egyet emlékbe, dr. Gyergyay

Árpádékkal, Majtényi Istvánékkal, akinek a felesége Veszprémi Ágnes volt, Sármásról. Ővele pedig az a kedves kis dolog volt, nem anekdota, hanem valóság, hogy a sétatéren a két vécé üres volt. Nekem éppen nem volt állásom, mert 58-ban kitettek, mondván, hogy aki államosított birtokos, nem maradhat a patikába, mert nem megbízható munkaerő. Vajda Sándor pedig akkor már nem volt igazgató, mert nem lépett be a kommunista pártba, tehát nem tudott értem akkor már semmit sem tenni. Majtényi Istvánék, Veszprémi Ágnessel kértük ezt a két vécét. Nem kaptuk meg. Erről is írásom van, a visszautasításról, nem bíztak meg benne, hogy mi a 25 banit amit a bejövő ad, el tudjuk tisztességesen számolni. Így maradtunk anélkül.

Utána akkor kezdték felszámolni a fellegvár alatt a bordélyházakat és a prostituáltakat, és így elhelyezkedtem egy véletlen folytán egy aszalóban, ahol velük dolgoztam és a décsei legényekkel. Ezek a prostituáltak nagyon rendesek voltak, nagyon szorgalmasak és nagyon jóindulatúak. Nem tudták, hogy én ki vagyok, de valamit kellet sejtsenek, mert mindig segítettek. Hagymát aszaltunk, iszonyatos büdös voltam tőle, mert a bőröm alá is bement a szaga. Aszalt szilvát csináltunk, abból 5O kilós ládákat kellet felvinni a padlásra és rengeteg káposztát tapostunk a hordókban. Mindig is mondták a décseiek, tessék hagyni, majd mi tapossuk. Annyira rendesek voltak ezek az emberek, hogy amikor 14 év múlva látogatóban voltam Kolozsváron, trolibuszon jegyet akartam venni és azt mondta a jegyeladó, hogy Mariette kérem magának nem kell, én a maga jegyét kifizetem. Az egyik ottani munkatársam, vagyis prostituált volt, akivel összekerültem. Ezzel még ma is levelezésben állok, most ő van nagyon nehéz anyagi helyzetben, és néha

tudok neki egy nagyon kicsit küldeni. Nekem sincs sok, annyit azért igen. Nagyon jók voltak hozzám. Innen minden hét végén kirándulásokat szerveztünk. János nagyon szeretett kirándulni, és édesapám pedig megkérte dr. Sáry Bélát, aki Haynal Imre professzornak volt az adjunktusa, hogy vizsgáljon meg bennünket Kolozsváron. Nemes Sarolta néni, a jóságos el tudta intézni és megengedte az ottani professzor, Moga, hogy megvizsgáljon. Akkor állapította meg, hogy János férjem menthetetlen. Hatalmas nagy szíve volt, olyan óriási, hogy a bal mellkasa sokkal nagyobb volt, mint a jobb. Szerencsére túlkompenzált és nem dekompenzált, ezért bírta a talicskázást. Akkor ezt velem közölte dr. Sáry Béla, dr. Bálint István agysebésznél, de csak velem, hogy a férjem menthetetlen. Lehet, hogy egy napot él, lehet, hogy tíz évet.

Azonnal beindítottuk a hazatérési kérvényünket, mindig magyar állampolgár voltam és nem is lettem volna más és nem is hagytam volna ott a férjemet, ha kötelező lett volna, hogy állampolgárságot váltsak. Ilyen nagy volt az ő szíve különben az életében is és ennyire jóságos volt. rendkívülien szép és nagyon jó ember volt. Sok barátja volt és sok barátunk volt. Ebben a földes szobában lakott még Nagy Lajos, amikor elengedtek Dobrudzsából. Ő különben szerepel abban a könyvben, ami a repülősökről megjelent, mert ő a messerschmittekkel próbálta az amerikai bombázókat megsemmisíteni és tavalyelőtt megjelent Híres repülők c. könyvben, ő is szerepel. Nálunk lakott még Hadnagy István, nálunk lakott Tompa László, sőt Nagy Lajos még ott is nősült meg. Elmentünk a Fogarasi havasokba, azalatt volt nekik ott az esküvőjük és a nászútjuk.

Végül pedig szegény János férjem halála után a pusztakamarási Kemény Fruzsina volt, aki megosztotta ezt a szobát velem. Őt az egyetemről kitették, ez természetes, mert egy Keményt nem tűrnek meg és nálam lakott. De közben folyt állandóan a hazatelepülési kérvényünk, és 196O május 28-adikán megkaptuk az engedélyt. Óriási örömünk volt és elhatároztuk, hogy 3 nap alatt jövünk. Férjem még mindig talicskás volt. Gyakran járt fel hozzánk Logothetti Éva, meglátogatni bennünket, nagyon jóban voltunk velük, nagyon gyakran meglátogattak. Általában az emberek jók voltak. Nekünk 3 csészénk volt, az négyféle volt, de ebből nem csináltunk problémát. A vagyonos osztállyal nem tudtunk összejárni, hiszen nekünk nem volt lehetőségünk, hogy azokat visszahívjuk.

Még elfelejtettem azt elmondani, hogy mikor megkaptuk a magyar engedélyt, 1960 május 28.-án elmentünk a szentmisére, pünkösd volt. János férjem azt mondta, hogy júniusban van a születésnapom, meg kéne gyónni és áldozni, mert ki tudja hol leszünk. Mikor kifelé jöttünk ott állt Tóók Ferenc, aki váratlanul érkezett Budapestről és azt mondta, hogy édesapám kedden vár minket a magyar határon. Nagyon kevés pénzünk volt, de János azt mondta, hogy menjek és vegyek egy kis túrót. Tehéntúrót vagy juhtúrót, hogy legyen amivel Ferit megkínáljuk. S ők Teleki Mihállyal és Hadnagy Pistuval tovább mentek. Mikor jöttem a juhtúróval és a Dragalinan mentem, láttam, hogy az utcán sok ember áll, de tovább mentem. Hazaérkezve mondja a háziasszony, hogy hát nem maradtál Jánosnál? Hol Jánosnál? Hát az utcán elájult, meghalt. Nem hittem lehetetlennek tartottam, hogy ez így van. Gyorsan visszarohantam, ott találtam Bálint István

agysebészt, aki szomszédom volt, próbált a szívébe injekciót adni, de nem segített. Úgy látszik a Jóisten úgy döntött, hogy Erdélyben marad, abban a földben, amelyben született. Visszatartotta Erdély, nem tudott eljönni.

Nekem még két napig volt érvényes a kiutazási engedélyem, tehát, pont azon a napon amikor édesapám a határon várt, akkor temettük a férjemet. Bethlen Györgyné, Paula néni nagyon kedves volt és nagyon jó volt hozzánk, s azt mondta, hogy a Jósika sírkertben, akkor még az ő tulajdonukat képezte, temessük el. Így is történt, ott temettem el és akkor csinálták ott a ferencesek sírját és megkértem, hogy téglázzák ki, Bálint István elintézte és nem boncolták, hanem csak a szívet vették ki, amelyik 52 deka volt és azt a klinika el is tette. 26 a normális. Ennyire nagy szív volt. Édesapámnak Bálint Istvánék sürgönyöztek, a levele megvan, amelyben azt írta, hogy lányom, csak erőt kell meríteni, mert mindent ki kell az életben bírni, kicsit nehezebb és még nehezebb lesz a kereszt, amit eddig is hordozol. Így maradtam aztán még 16 évet Erdélyben.

A munkám közben az aszalóból tovább ment és elhelyezkedtem Idu doktoréknál, ahol két angóramacskát kellett sétáltassak és egy dakszlikutyát. Ugyanott helyezkedett el Kemény Fruzsina, de ő varrni tanult. Az a pech történt, hogy a két macskából az egyik kölykező lett. Az nem azalatt történt, amíg én sétáltattam. Felmondtak, el kellett jöjjek. Nem haragudtam meg érte. Tényleg a macska megkölykezett, de hát mi közöm van nekem ehhez? Azóta macskát ne lássak még messziről sem. Így maradtam megint állás nélkül és elkezdtem a földes szobában Mária üveget bontani, ami a vasalókhoz kellett szigetelőnek, és ezt a Mihály édesanyja, Teleki Mihályné, Tisza Aimmée vitte el

leméretni, ő volt tulajdonképpen Erdély utolsó nagyasszonya, és 1991-ben hunyt el.

Egyszer, 1963-ban Vajda Sándor becsengetett. A szobámban egy kecskekolomp volt, amit, ha kint a dróton meghúztak, akkor szólt. Ma is megvan, elhoztam emlékül magammal. Ez a kecskekolomp megszólalt, kimentem, Vajda Sándor volt. Nem jött be csak azt mondta, hogy Mariette kérem, én nagyon súlyos nagy beteg vagyok. A feleségét elvesztette 6 hét alatt, agyhártyagyulladásban. Ha megtenné, hogy az ápolásomat elvállalja, én magát otthonhoz juttatnám. Nekem a kérvényem a kitelepedéshez állandóan bent volt. Nagyon gondolkoztam ezen a lépésen és végül is úgy döntöttem, hogy megteszem.

Márton Áron püspök úrtól kaptam rá engedélyt és egy élettársi viszonyt létesítettünk. nem tudott már felkelni, menthetetlen rákos volt. Megműtötték, azaz csak fölnyitották. Bálint István doktor kijött a műtőből és mondta, hogy Mariette, menthetetlen Sándor, úgyhogy ne mondjuk meg neki, de nem tudunk rajta segíteni, teljes áttétel volt. Nem is kelt fel soha többet. Akkor kimaradtam a munkahelyemről és magamhoz vettem Beczásy Arankát, aki a Marosvásárhely melletti aggmenházban volt elhelyezve és ő segített minden bevásárlást, úgyhogy én a lakást el sem hagytam. Esténként felolvastam neki. Végtelenül türelmes volt, hatalmas önfegyelemmel viselte súlyos betegségét, mindig csak azt kérdezte, hány óra van. Várta, hogy a morfium jöjjön, hogy kapja már az injekciót. Mellettünk volt egy kis templom, a Marianummal szemben laktunk, annak a harangját mikor meghallotta, akkor kérdezte, hogy hányat ütött. Dr. Fogolyán Edit, adta a morfiumot és nagyon gyakran dr. Bálint Istvánék küldtek hol ezt, hol azt, kis

csemegét, de sajnos nem tudta megenni, semmit nem tudott megenni. Nagyon gyakran adtam neki céklát, főzve, hogy amikor szegény a vért köpi, akkor mondhassam, hogy ez a cékla leve. Meggyőződésem, hogy ő tudta, hogy milyen súlyos és menthetetlen, de soha nem hozta szóba és soha nem beszélt erről. Nyolc hónapi élettársi kapcsolat után halt meg és az volt a kérése, hogy miután a felesége nagyon nagy katolikus volt, én pedig egy temetőjáró ember vagyok, temessem a Házsongárdi temetőbe. Oda is temettük zsidó szertartással, a Jósika sírkertbe, nem messze a férjem sírjától. Szerváciusz Jenő bácsi baráti alapon csinálta meg az emléktáblát rá.

Kolozsvárról rengeteg szép emlékem van, a hegyekből és a kirándulásokból. Kijártunk a Fogarasi havasokba, elmentünk minden hétvégén kikericset szedni, hol tavaszit hol őszit. Jelenleg is sok virágom van. Nagyon szeretem. Rigóm is van sok. Legkedvesebb madaram a fecske. Abból van egy az ablakomon, azt Teleki Mária festette. Az soha nem száll el, hála Istennek. Ugyancsak van a falamon egy kép, amelyen rengeteg havasi falevél van Bajorországból préselve. Ezt Bálint Enikő, Mester Gábornak a felesége csinálta.

Na, de folytatom neked Kolozsvárt Kócikám. Vajda Sándor halála után visszamentem a gyógyszerközpontba, és a sors véletlene folytán Frieder Kokónak lettem a beosztottja, aki szintén ott volt, amikor a süteménnyel őket megkínáltam. Nagyon jó volt hozzám Frieder is. Ugyancsak nagyon jók voltak a többi kollégák. Ott Enyedi Mária volt sokáig a főnököm, aki aztán nagyon emberséges, ő Bonchidai és végigcsinálta iszonyatos tönkretételét,

megsemmisítését és kastélyának teljes széthordását és rombolását.

Kolozsváron így tehát tovább dolgoztam, nyelvórákat adtam minden délután, ezzel pótoltam ki azt a keresetet, ami hát bizony elég minimális volt.

Kolozsváron volt egy nagyon kedves kártyapartink, amit ezzel a kártyával, amit Bethlen István idejében festettek Kiskőrösön, bridzseztek a férfiak. Kemény Béla, aki a börtönből akkor szabadult, soha nem tudta meg, hogy tulajdonképp miért van bezárva, Bánffy László bácsi, aki nem ette meg a görbe uborkát, dr. Somodi Pista bácsi, aki az 1908-ban Londonban ezüstérmes atlétikai magasugró volt, valamint a férjem és Teleki Mihály. Egyik alkalommal az történt, hogy Kemény Béla nem érkezett meg. Nem értettük, annyira pontos és komoly értékű jó barát, hogy lehet ez. János felment érte a Fellegvárra, a felesége Lolo mondta, hogy de Jánosom, hát elindult a Béla már régen. Nem érkezett meg. Kimentek a kertbe és Kemény Béla halva ott feküdt. Kegyelmes volt hozzá az Úr, nem szenvedett, befejezte az életét. Elvesztettünk egy nagyon jó barátot. Ott van eltemetve a Jósika sírkertbe ő is egész közel szegény János férjemhez. Jártam Teleki Mihállyal még takarítani is, porszívózni és ablakot mosni. Azon kívül, amikor megnősült Mihály, elöntötte őket az alagsorban a Szamos. Gyorsan átrohantunk segíteni nekik a sétatéren, én ott a csatornába beleléptem mai napig jól látható helyen, a csonton egy nagy seb maradt. Neki a felesége, Betegh Mária a fecskefestő. Később itt lakott még a fia, Gábor nálam amikor a diplomamunkájára készült Budapesten.

Sándor halála után Kolozsváron jártunk minden hétvégén kirándulni Bálint Istvánékkal, akik nagyon jók voltak hozzám, és Teleki Mihályékkal.

János férjemmel egyetlen szenvedélyünk a színház és a koncert volt. Akkor Berger volt ott a karmester, aki jelenleg Berlinben él. Ő is börtönben ült azelőtt. Persze nem mindig volt pénzünk, hogy menjünk, ilyenkor egy-egy hitelt is kaptunk, amit aztán engedett Schenkalszky, hogy később egyenlítsünk ki. A másik szenvedélyünk pedig az volt, hogy elmenjünk és gyűjtsünk kis bogárkákat, jánosbogárkákat, amelyek világítottak, hogy a kertünkben ott a Dragalinanal legyen este egy kis örömünk amikor a jánosbogárkák világítnak.

A munkahelyem ment, és 1976-ban egészen váratlanul megkaptam végre megint az engedélyemet, hogy hazatelepedjem. Hetven kilóval volt szabad jönni és két papírzsákkal. Papírzsákokat megpakoltam, Mihály segített pakolni, Bálint István drótozta és Tuzson Erzsébettel elindultunk. Mit tesz Isten, a határon lemérték, két kilóval nehezebb volt. Kivettek belőle két rend ágyneműt, azt Zsóka vissza kellett vigye Biharkeresztesről Nagyváradra. Így érkeztem meg Budapestre. Én nem tudtam, hogy az öcsém elvált a feleségétől. Talán, ha ezt tudom tovább utazom, mert Aimmée nagyon kedvesen felajánlotta, hogy lévén hogy a nagyanyám német volt, Münster, az apai nagyanyám, megkapom minden további nélkül kint a német állampolgárságot. De úgy éreztem, ha édesapám a magyar sorsot, és a magyar hazát vállalta, a kitelepítéssel és minden nyomorúságával együtt, akkor nekem itt van a helyem. Ezt sem tudom, hogy helyesen tettem-e, mert én voltam az egyetlen Gerlóczy, aki nagyon szegény maradt. Az összes

többi mind nagyon jól áll anyagilag és sajnos nincs kapcsolatunk. Nem tudom őket meghívni, mert nekem a hat csészém az most is hét féle, és a legszebb asztalom egy víkend asztal, amit 320 forintért vettem.

A bútoraimat lomtalanításkor szedtem össze a Tétényi úton, még akkor a legelején. Magához fogadott Kovács Lajos, akit én úgy hívtam, hogy a Jóság. Neki az édesapja Déván volt főispán, és 1918-ban hagyták el Erdélyt. Neki Alagon voltak a lovai, közel édesapáméhoz és a Csernovits Arzén lóistállójához. Ő fogadott be egy hatos társbérletébe. Ez egy iszonyatos helyzet volt, de fedél volt a fejem felett. Nagyon kedves volt, semmit nem fogadott el. Egyetlen kikötése volt, ha beteg, nem vihetem kórházba. Én nem gondoltam, hogy a 86 éves idős úr akkor már olyan súlyos rákos.

Péchy Mária szerezte nekem különben ezt a lakást, egy ávós alezredes lakott itt, akinek a felesége a volt szakácsnő volt, és a negyedik szobában egy idős asszony. A fia is nagyon jó hozzám és az apjához is, amikor beteg lett.

Én akkor már dolgoztam, egy kollégiumban helyezkedtem el hirdetés útján, ami nagyon szép volt, a Mogyoródi úton. Az igazgatóhelyettesem Jászai Béla volt. Azt hiszem ő volt az utolsó olyan magyar tanár, aki a Klébersberg-féle elképzelésnek eleget tett, aki a nép tanítója és a tanítványok apja és nem csak a tanára volt. 1997-ben hallt meg. Tőle kaptam a Kós Károly kis faszobrot, mert ő faragott is, a garamszentbenedeki űrkoporsó másolatát pedig Regőczi atya kapta a magyar templomban, fent a hegyen. Tőle van még az a fakeresztem is, ami itt a falon lóg, és amivel minden hónap első péntekén szentmisét tartunk, itt a víkend asztalomon. Régi huszárok és osztálytársak szoktunk

összejönni, ahányan még egyáltalán élünk. Ilyenkor mindenki azért imádkozik, amiért akar, de egyben a Don kanyarban hősi halált halt magyarokért, a teljesen értelmetlenül kivégzettekért, mert nem szabad elfelejtenünk, hogy a Nürnbergi perben csak 51 embert ítélt el a nemzetközi bíróság, míg Magyarországon 300-on felül végeztek ki. Sajnos ez történelmünk legsúlyosabb és talán legnagyobb szégyenfoltja.

Amikor 1976 augusztus 30-án hazaérkeztem 30 év után, exhumáltattam nagyanyámat és nagybátyámat, előhozattam a Rákoskeresztúri temetőben, mert oda hátra a nagy bozótba járni nem mertem. Ő 53-ban halt meg, gyakorlatilag éhen. Onnan exhumáltattam a legelső 3 havi fizetésemből, és egész előre hozattam a Rákoskeresztúri temetőben, mert oda hátra járni, a bozótosba járni akkoriban még nem lehetett. Édesapám Óbudán van eltemetve. Őt a Kerepesi úti temetőbe nem engedték be. Talán nem is vágyott volna már oda menni. Ott van dédnagyapámnak a síremléke, a Deák mauzóleum előtt közvetlenül, akiről az utca is el van nevezve, Fadrusz, és Zichy Mihály között van az emlékoszlopa. Ő volt Budapest első alpolgármestere, aki Budát, Óbudát és Pestet egyesítette. Az Üllői úti klinikák felépítésére és beindítására a lehetőséget megadta, aki dacára, hogy a Deák féle kiegyezés után is szegény volt Magyarország, mégis megcsinálta az ipari világkiállítást és ezért ő már a 1800-as évek végén megkapta a francia becsületrendet.

Ezt csak azért mondtam el Kócikám, hogy tudjad, hogy azért a családunk sokat próbált tenni a magyar nemzetért. Hogy a család többi tagjával miért nem vagyok jóban azt az előbb neked megindokoltam. Egyetlen eggyel

Királdinéval Gerlóczy Endre leányával, Évával és Münster Zoltánnéval. Levelezésben állok Felszegi Istvánnal, aki Los Angelesben a Paulgetti múzeum egyik tervezője, az idén fog hazajönni látogatóba, ő itt végezte a annakidején a műszaki egyetemet. Az édesanyám családjából jóba vagyok viszont mindenkivel. Sokat látogatnak és nagy szeretetben vagyunk együtt.

A kárpótlási kérvényeket beadtam, de kétszer visszautasították. Az volt a válasz, hogy a kényszermunka külföldön történt, és a belföld védőőrizet az nem orosz fogság. Hát tudod Kócim, erről lehetne vitatkozni, azaz szerintem nem is érdemes vitatkozni. Végül is aztán sikerült megkapnom, és édesanyám után a vagyoni kárpótlást is, abból tudtam megvenni ezt a lakást, amiben most pillanatnyilag élek.

Itt van még eltemetve apósomnak az első unokatestvére Szentiványi Gáborné, Lilli néni. Ő tanított meg engem arra, hogy augusztus 11-én van a legnagyobb csillaghullás és hogy az égbolton tulajdonképpen melyik csillagkép mit jelent. Hallatlan eszes, intelligens asszony volt, a konzervatóriumot Bécsben végezte, de végül is férjhez ment Sepsiszetniványa, Szentiványi Gáborhoz, aki Háromszék utolsó főispánja volt és az enyedi börtönben halt hősi halált. Ott is van a rabtemetőben eltemetve, de gyermekei megcsináltatták a sírt. Hogy miért ítélték el, azt nem lehet tudni.

A börtönnel kapcsolatban jut még eszembe, hogy elmondjam neked azt is, hogy amikor Huszár Jóskát Temesváron halálra ítélték, sajnos aztán ki is végezték, megelőző kihallgatására és mentesítésére lement Majtényi István és a férjem, tanúként. Természetesen nem hallgatták

ki. De Majtényiné és én rengeteget aggódtunk, hogy vajon valaha is Temesvárról vissza fogják-e őket engedni? Hála Istennek onnan visszaérkeztek.

Itt Budapesten elhelyezkedtem, a Mogyoródi úti kollégiumban, mint mondtam Jászai Bélánál, amit később egy kérvény alapján, és az én ötletemmel Kós Károly kollégiumnak neveztek el. Ezt a Kommunista Kormány, a minisztérium jóvá hagyta. Egyetlen maradandó az életemben talán ez és az, hogy a zászlót sikerült hazahoznom. Ez a zászló itt van a Krisztus Király kápolnában felakasztva. Annak még az az érdekessége, hogy a barakkban, Dobrudzsában a Józsa Pali feje alatt megkölykezett az egyik egér, és a kisegerek befutottak alánk a zászlóhoz. Bizony nem volt kellemes, nagyon megijedtünk, hogy nehogy tönkre tegyék a zászlót. A zászló most is megvan. A Krisztus Király kápolnába, ha bemegyek, akkor mindig eszembe jut a sok-sok mindent elviselt szerencsétlenség, de ugyanaz az öröm, hogy sikerült legalább valamit az életben olyat is csinálnom, aminek értelme van.

Különben nagyon sok jó barátom van még, mert bármilyen nagy a Föld, mégis kicsike. Nem messze tőlem lakik a pusztakamarási Kemény Fruzsina. Ő Bilibók Károlynak a felesége, aki egy végtelen jó ember. Sokat jön fel és nagyon sokat segít nekem. Van egy fia, Szabolcs, aki itt lakott nálam kb. két évig, de csak éjjelre, amíg ők is végre otthonhoz jutottak, őtőle kaptam a parajdi sókövet.

Különben mi nagy kőgyűjtők voltunk, János férjemmel együtt, erre futotta a vagyoni helyzetünkből, de minden kő egy-egy emlék, vagy valakitől egy emlék. Izraelben, mikor voltam, akkor is követ hoztam, de

Jordániából is. Bilibók Botond az, aki még nagyon sokat segít nekem, és nagyon-nagyon jó barátnőm Bokor Bea. Ő szinte naponta feljön, ő egy évig hajón dolgozott az egyetem befejezése után, Mexikótól, Alaszka, a Szuezi-csatornán keresztül, és képzeld, nem felejtett el, hozott nekem egy kagylót onnan, ami ott van az asztalomon. Bálint Enikőék is hoztak az idén egy követ Kréta szigetéről, de van kövem a Fogarasi havasokból is, sőt onnan van egy kicsi fenyőágam is.

Mióta itt vagyok Pesten és végre megkaptam a kárpótlásomat, akkor úgy éreztem, hogy eleget kell tennem azoknak, akik nekem a legdrágábbak. Elsősorban lementem Nyíregyházára és édesanyám sírboltját megváltottam 3000-ig. Utána János férjemet exhumáltam a Házsongárdi temetőben. Nem is tudom, Kóci mondjam-e neked, borzasztó volt. Egy létrán lementem, és saját kezűleg felhoztam egy koponyát és két lábszárcsontot. Ennyi maradt belőle, semmi más. Ezt egy kicsi gyermekkoporsóba betettem és hozzátettem azt a két kicsi fakaptafát, amit egy karácsonyestére nekem ajándékba adott. Hazavittem Uzonba a családi kriptába, amit én a '76-ban a falunak ajándékoztam, ravatalozónak, vallási különbségre való tekintet nélkül. Oda van eltemetve a többi Temesváryval együtt. A család oda 1610 körül került. A család kihalt, nincs tovább. Egy van még, aki hegedűs Kanadában, egy másik Ausztráliában, s a harmadik a Temesváry Márton, aki a franciaországi magyarok vezetője, de meghalt most másfél évvel ezelőtt, de halála előtt még megcsináltatta közel a Strasbourgi Európa Parlamenthez Petőfi Sándor szobrát, nagy magyarunk emlékére. Ott fiúgyermek szintén nincsen. Így tehát ez a család teljes egészében kihalt.

A Mogyoródi úti Kós Károly kollégiumból, ahol diákok voltak, 60 évesen mentem nyugdíjba, 42 évi munka után. Arról, hogy milyen minimális volt a nyugdíjam, nem akarok neked Kóci beszélni, mert nincs is értelme.

Uzonban a ház megmaradt a Temesváry emlékháznak. Van rajta egy tábla, óvoda van és orvosi rendelő. Fájó volt látnom, ahogy Háromszéken végig mentem, Előpatakon nincsen cső, a drága borvíz folyik a földre, Uzonban az utolsó téglát akkor szállították el teherautóval az Ágostonék házából, lebontották a Csíkiék házát, oda egy blokkot építettek, a Mikes házban van a gazdasági központ, nagyon rossz állapotban van. A község különben elégé kiépült. Meglátogattam Nagy Tamásékat Szotyorban, akiket nagyon szerettem, akinek az édesapját említettem neked, hogy a disznók majdnem megették. Ők most ott rendbeszedik a szotyori házat, de nem a sajátjukat, hanem a Klarisz néniékét, mert az övékét teljesen lebontották. Hídvégen megkerestem a Nemes Sarolta néniék kriptáját, nyoma sincsen, úgyszólván semmi nyoma sincsen. Nem tudom miért kellett államosítani a házakat, ha tönkreteszik és megsemmisítik őket?

Különben nagyon nagy dolog és nagy öröm számomra, Bilibók Botond, aki Erdély megszállottja, nagyon-nagyon sok fényképet készít a régi erdélyi házakról, kúrákról és kastélyokról vagy azoknak csak a nyomáról. Ebből talán egyszer majd sikerül egy nagyon értékes albumot kiadni. Merem remélni és bízom benne. Kár volna, ha ezek az értékes fényképek megsemmisülnének, vagyis nem kerülne a közönség elé.

A férjem exhumálása után 1994-ben meglátogattam még Sepsiszentiványban az Apor lányokat, akik közül Tika

velem volt Dobrudzsában, az édesapja egy nagyon rendes, értékes ember volt és visszafelé jövet megálltam egy percre Sepsiszentgyörgyön. Kerestem a Tóók Ferenc sírját, sehol nem találtam, ki tudja hol van, lehet, hogy nem volt, aki megváltsa. Visszaérkezve Kolozsvárra hálásan meg kellett köszönjem Szatmáry Violának, és férjének Paskutcz Lászlónak, hogy olyan sokat segített az exhumálásnál, mert államosították közben a temetőt, a Jósika sírkertet.

Az evangélikus temetőben van eltemetve még dr. Bálint István, felejthetetlen jó barátunk, és akivel a hétvégéket töltöttem amikor megözvegyültem, magányomat megoszthattam velük minden hétvégén és Telekiékkel is. Utána sikerült még a kárpótlásból megcsináltatnom egy kis emléktáblát, Hídvégi Nemes Sarolta néni emlékére, akit én kimondhatatlanul szerettem. Ő volt az, aki tulajdonképpen nagyon sok kedves estét és napot töltött nálam, de ott a kolozsvári lakásomban esténként nagyon sokan voltunk. Ott volt Köllő Károly, az irodalmár és történész, akinek könyvei jelennek meg és egy két lábon járó lexikon. Ott volt Kányádi Sándor, akivel egy házban laktam és akinek a kis fiát nagyon szerettem, ha ők elutaztak, akkor a gyermek nálam volt. Ott volt Szabó Ilona, művészettörténész, akkor még a múzeumnak ő volt az igazgatója s a hites képszakértő, Parádi Frici, Szálván Virgil, Balaskó Nándor szobrászművész, amíg el nem utazott Potugáliába, és Kertész Miklós, férjem igaz jó barátja. Ezeket az estéket diskurálással töltöttük, értékes beszélgetések voltak. Szerváciusz Jenő értékes tábláját levettettem Sándor sírjáról, egy másik, egyszerű táblát tettek fel a sírra, és azt átvittem Nagyváradra a Rulikovszki temetőbe, ahol az édesapja mellé.

Különben nagyon szerényen élek, egyetlen szenvedélyem a koncert, s észrevették az idén, hogy nincs koncertbérletem. A legjobb barátnőm, az Erős Judit, aki a Rózsadombon, mikor mint nyugdíjas már dolgoztam igazgatóhelyettes volt, nagyon jellemes valaki, és nagyon eszes, szellemes valaki, vele volt koncertbérletem Ferencsik idejében és a Kobajasi idejében. Észrevették, hogy a bérlők névsorából hiányzom. Felhívtak, hogy miért nem mentem? Mondtam mert az egészségem rossz. Ennek következtében eljöttek és az egyik szentmise alatt Fodor Tamásék itt egy hegedűvel és egy csellóval eljátszották az Ave Maria-t. Felejthetetlen szentmise volt. Nagyon gyakran eljött Kállai Rudi ide erre a szentmisére, akinek az édesanyjától, a Szalacsy Adrienne nénitől nagyon sok szeretetet kaptam gyermek koromban, de ugyanennyi szeretetet kaptam Gencsi Tibor édesanyjától, Eszter nénitől is. Nagyon jóban vagyok még a régi huszárok közül Marjai Valérral, aki Érden lakik, de minden hónapban egyszer meglátogat, az ő bátyja is elvesztette a háborúban kezeit és lábait. Gencsi Tibornak az egyik emlékiratát, amit a huszártalálkozón elmondott, azt majd átadom közlés végett, mert nagyon értékes és fiatal koromnak egyik kedves emléke.

Nem tudom említettem-e már, hogy Felszegi Istvánnak az öccsével Lacival rengeteget kirándultunk, úgy Erdélyben, mint itt, sőt még a Tátrában is. Az ő dédapjuk a Kauzer József, aki Ybl Miklós halála után a munkákat befejezte, a belső munkákat tervezte és befejezte a Szent István Bazilikában. A húgával, aki itt lakik Pesten elég gyakran beszélek telefonon. Találkozni nem nagyon tudunk. A sógórnőmék, dr. Gádor Ildikó, itt lakik Pesten. Végtelen jó hozzám. Ő öcsém első felesége. Az Amerikai úti

agysebészeten dolgozik, neki van egy Balázs fia, aki a keresztfiam, ő most fog rövidesen doktorálni, december elején, és van egy lánya, Judit, akit nagyon szeretek, a közgazdaságit befejezte, és jelenleg is még valamit tovább tanul. Mind a két gyermek nagyon jó hozzám, nagyon figyelmes és nagyon gyakran jönnek is. A férje, dr. Pólus Károly, pedig az onkológián tanár, ő is nagyon sok segítséget nyújt nekem, a komolyabb bajokban. Velük nagyon jóban vagyok és hozzájuk gyakran megyek is.

Az Gádor Emil festőművész volt és most halt meg. Különben itt van a képe a falon, egy hargitai tájat örökített meg számomra.

A Kós Károly kollégiumból felmentem a Rózsadombra, az árva gyerekek otthonába és ott dolgoztam hosszú éveken át. Nagyon szerettem, sok gyerek közt voltam, ami nekem nagyon-nagyon fontos. Különben minden évben nyaraltattam gyermeket, amíg egészséges voltam. A két kicsi Tutsek lányt, amelyik közül az egyiknek itt van egy rajza, egy napsugár van rajta, azt mondta amíg elutazom legyen egy napsugaram, ne legyek sohasem szomorú. Balázzsal és Judittal pedig szintén minden évben utaztunk. Legkedvesebb nyarat, két hetünket Poprádon töltöttük Wieland Frédi unokabátyáméknál, aki sokfelé vitte őket. Akkor a gyermekek nyaraltatása az egyik legnagyobb öröm volt számomra az életemben, ilyen szempontból. Cseppkő utcát nagyon szerettem, sajnos később megöregedtem én is. A helyemre a Kemény Fruzsina vagyis Bilibók Károlyné került és most ő dolgozik még most is ott fönt.

Onnan, mikor eljöttem nyugdíjba órákat adtam itthon, nyelvórákat, mert valamivel ki kellet egészíteni a

nyugdíjamat minden körülmények között. Legnagyobb örömöm, ha erdélyiek jönnek, és itt elférnek. Nagyon örülök ha nyugatiak jönnek, Teleki Máriáék, Csernovits Diánáék Angliából, neki van a Hargitán egy kasza háza, a német barátaim, a francia barátaim, akik Versailles-ban laknak, minden évben meglátogatnak és legalább egy hetet itt töltenek, Bálint Mihályék, akiknek a kislánya egy nagyon szép cikket írt Budapestről ők kint laknak Stuttgart mellett, Bálint Enikőék ha hazajönnek.

Tudod Kóci azt vettem észre, hogy akik elmentek nyugatra, nem száz százalékosan boldogok.

Gál Mária írt egy könyvet, aminek a címe Kényszerlakhely, azaz D.O., ennek a fedőlapja egy Krisztus, amelyik egy hatalmas keresztet cipel. Ilyen hatalmas kereszt volt a mi életünk is, Kócikám, úgy a te szüleidé, mint az enyéimé, gyakorlatilag mondhatnám az egész magyarságé. Ilyen volt a mi sorsunk is, nagyon mélyen meghajolva, egy hatalmas nagy kereszttel a hátunkon.

Váratlanul érkezett, hogy találkoztunk és megcsináltad velem ezt az emlékbeszélgetést. Nem szeretném, ha kimaradna az, hogy Kolozsváron állandóan tanítottam németet és franciát, és a tanítványaimmal a mai napig is jó barátságban vagyok, és ezek közül kettő, [i]Enyedi Mária, aki 30 éve a barátom és munkatársam volt, felejthetetlen sok jót kaptam tőle, és Szatmári Paskutcz Viola, akik segítettek az exhumálásnál, és akik mai napig is megtesznek mindent azért, hogy ha lemegyek, könnyítsék a sorsomat, s ha itt vagyok a küldeményükkel segítsenek rajtam. Felejthetetlen két jó barát. Kócikám, szeretném még neked elmondani az interjúim mellé a kárpótlási hivatalhoz beadtam egy nyilatkozatot, ahol alulírott büntethetőségi felelőségem

teljes tudatában kijelentettem, hogy 1944 december hó 10-től 1946 március 7-ig orosz védőőrizet alatt voltam, az alant felsoroltakkal: Bethlen István, akit elvittek 45 február 5-én az oroszok. Apponyi Károly, volt felsőházi elnökkel, Mocsáry Dániel, földművelésügyi miniszter-helyettessel, dálnoki Veres Lajos volt hadtestparancsnokkal és feleségével, Kozmovszky altábornaggyal, Lakatos Géza volt miniszterelnökkel, dálnoki Miklós Bélával rövid ideig, mert ő aztán a debreceni kormány miniszterelnökségét elvállalta, Förstner Pál államtitkárral, Vitányi János, újságíróval, Máriássy Zoltán vatikáni követtel, Bódy Zoltán, Budapest alpolgármesterével, Fáy Halász Gida, a johannita rend Münchenben élő volt elnökével, Zichy Ernővel, aki jelenleg Londonban él, Megay Ernő altábornaggyal, Charmasse, francia konzullal és lányával, Temesváry Jánossal, Temesváry Gerővel, édesapám és felesége, én és az öcsém, Barkóczy Béla ankarai nagykövettel, Zichy Nándor, külügyi államtitkárral és Kis Ernő, államtitkárral. Mindannyian együtt voltunk. Ez volt az ahol, Kiskőrösön, a Rákóczi utcát kiürítve, bennünket elhelyeztek.

Folytatom neked Kócikám a háromszékieket ismét. Dálnokról Beczássy Imrét, feleségével, lányával és fiával, Beczássy Istvánt, feleségével és két lányával. Akkor továbbá Beczássy Margitot, Arankát és Ilonát. Bene Józsefet, feleségét és fiát, Zoltánt. Hadnagy Gyula bácsit, és feleségét, született Veisnár Incit. Hadnagy Istvánt, feleségét, fiát és Lili leányát. Szotyorból Nagy Simont, feleségével Tamás és Simon nevű fiaival. Torjáról Imecs Gizella nénit és Farkas Istvánt, feleségével. Kézdivásárhelyről Nagy Lajosékat. Bikfalváról Serester Árpádot és feleségét. Zágonból Szombathy Gyulát, első halottunkat, feleségét és

két lányát. Szombathy Gábort, feleségét és leányát. Zaboláról Mikes Évát. Eresztelényből szegény Benke Lászlót. Kászonból Apor Lászlót. Szentiványlaborfalváról Apor Lászlónét és leányát, Mártát. Nyújtódról drága Jakabos Antalt, feleségét Jucit, leányát, Ildikót, és fiát. Barótról Hollaky Bélát, feleségét és leányát. Hollaky Józsefet és feleségét. Szentkatonáról Nagy Imrénét, Klarisz nénit és leányát, Évát, aki később nagyon hamar meghalt az ott szerzett tüdőbajban. Bitáról Bajkó Lajost, feleségét és fiát. Torjáról Sólyom Miklós bácsit, akivel szántottam és leányát Juditot. Martonfalváról Vajna Irénke nénit, aki szintén a 2000 tyúknál dolgozott. Tamásfalváról Bányai Sándor édesapádat, Vilmát, drága anyádat és téged leánykám, Kóci. Bányai Miklóst, feleségét és leányát, Mártit, aki sajnos szintén azóta szklerózis multiplexben meghalt. Maksáról Józsa Palit. Uzonból Temesváry Jánost és Temesváry Gerőnét, valamint Jánost és engem. Mikóujfaluról Sánta Józsefet, Sánta Lajost, feleségét s a három gyermekét. Mogyorósról Jancsó Katalint és leányát. Szárazajtáról Buday Károlyt és feleségét. Ők sajnos mindketten öngyilkosak lettek, a Dunában, Dobrudzsában. Szörcséről Hadnagy Dezsőt, Hadnagy Vincét és feleségét. Ezek a háromszékiek, akiket elvittek. Ezen kívül még rengetegen voltak, de olyan súlyos helyzetben senki. Jól írta Benkő Samu, a Gál Mária könyvéhez előszavában, hogy mi megbíróztunk rühhel, tetűvel, piócával, kosszal, de megőriztük testünket és lelkünket a szennytől, nem koldultunk, nem menekültünk alkoholba, hanem minden áldozatot meghoztunk, hogy gyermekeink akkor kilátástalannak tűnő jövőjét, iskolázzanak és olyan szellemben nevelkedjenek, ami lelki egyensúlyuk

megőrzését biztosítja. Ezeknek a sorsoknak és ezeknek az erényeknek a bemutatásában van tulajdonképpen ennek a könyvnek a legnagyobb érétke, azonkívül most szeretném megemlíteni, hogy a 1944 óta Háromszéken 147 család teljes egészében kihalt.

Rengeteget utaztam életemben. Édesapámmal végigjártam Európát. Anyai nagymamámnak Capriban volt egy nyaralójuk. Ezelőtt három évvel elmentem nosztalgiaútra és megnéztem. Ott töltöttem gyermekkorom legszebb részét. Akkoriban még élt Axel Munthe, akivel nagyapám nagyon gyakran beszélgetett. A ház jelenleg azé az öreg nénié és családjáé, akik annak idején segítettek. Volt nagyapáéknak egy másik kis nyaralójuk a Lidon. Oda is nagyon sokat jártunk, onnan sokat utaztunk Velencébe, Páduába, Firenzébe, mert nagyon szerettem a múzeumokat.

Édesapámmal, Európát végigjárva arról volt szó, hogy a háború után végignézzük a skandináv országokat. Így amikor hazajöttem 76-ban a legeslegelső három havi fizetésemet félre tettem, inkább nem ettem, a ruházkodásom pedig mindig a mások által levetett ruha volt és végigjártam három hónapig a skandináv szigeteket Bajnok Emma nővérrel. Csodálatos volt.

Felmentünk Geirangenig, egészen az utolsó fjordig, majd onnan Trondheimig, végül pedig helikopterrel a Lappföldre. Csodálatos volt. Onnan átmentünk Stockholmba, ahol laktam a Hevesi Ingridnél, akinek az édesapja a fizikai Nobel díjas. Gyönyörű volt a svédországi utazásunk. Onnan átmentem Helsinkibe. Végül úgy döntöttünk elmegyek Szentpétervárig, megnézem az Ermitaget is. Fenséges, egyszerűen csodálatos volt. Sokkal szebb, mint a párizsi Louvre, ezeregyig merem állítani.

Utána csináltam még egy három és fél hetes utat Izraelben, a Vörös tengertől Betlehemig. Utána Spanyolországban végigjártam Barcelonát, majd egy csodálatos utazásom volt Portugáliában, Balaskó Nándor szobrászművész jóvoltából, ahol Lisszabonban és Sinatran voltam, valamint a legnyugatibb kis házikót is megnéztük, ami létezik Cabo de rocca.

Estorilban gyönyörű volt. Ott lakott Geraldine, albán királynő, aki gyakorlatilag Apponyi lány. Az Óceán partján, fenségesen szép, még egyáltalán nem volt beépítve szállodákkal. Barcelonában Gaudí hatalmas hatást gyakorolt rám, úgy az építkezésével, mint az egész Monserrate, ami fölötte van, valamint az egész spanyol tengerpart. Voltam még Cadavalli hercegnőnél, aki az utolsó mór király koronáját őrzi egy hatalmas teremben. Alig mertem szétnézni a csodálkozástól. Franciaországba is jártam, Párizsban voltam, Erős Judittal, a fiatal Mester Gáborral, és Kállay Hannival együtt utaztunk el. Gyönyörű volt. Megnéztünk mindent. A legkevésbé hatásos rám a Mona Lisa volt. Ez egy nagy szégyen, de be kell valljam. Kicsi és rengeteg ember áll előtte, úgyhogy egyszerűen megközelíthetetlen. De gyermekkoromban is édesapámmal annakidején sokat voltunk ott.

Utána kimentem még Angliába, majd hazatérve onnan még egy tervem volt, amit nem tudtam megvalósítani, és ez pedig Japán volt. Hát oda már nem fogok eljutni, ez egyszer biztos. De az utazás az, ami az ember életében egy örök emlék, senki el nem veheti, és amit lát az örökre megmarad. Mindenhonnan követ hoztam, ez egy kacagni valóság. A Holt tenger köve is itt van az ablakpárkányomon. Sőt Jordániából is követ hoztam haza. Nagyon gyakran

jártam most az utóbbi időben föl a Tátrába Wielandt Frédi, unokabátyámhoz, akinek aztán a halálánál is ott voltam.

Tudod Kóci, nekem a halál nem ellenségem, rengeteg jó barát halt meg a kezeim között. Nagy Simonnak a felesége, Kolozsvárról, súlyos rákos beteg volt, arról volt szó, hogy megműtik, meg is műtötték, felmentem meglátogatni, másnapra ígérték, hogy hazavihetem. Jöttem le e botanikus kertnél, egy rossz érzés fogott el, visszamentem és Rózsika halva volt. Egy trombózissal, tíz perc alatt, mialatt én elbúcsúztam, meghalt. Borda Bella, akinél Bukarestben laktunk, tüdőrákkal Kolozsváron megműtötték, nem lehetett megmenteni, a kezem között halt meg. A kezem között halt meg keresztanyám, Wielandt Albinné is itt Pesten. Én voltam az, aki naponta járt be hozzá a kórházba szegényhez.

Én abban reménykedem, hogy tényleg igaz, amit édesapám mondott, hogy egyszer valamikor fogunk még találkozni. tehát ne higgyem azt, hogy nincs már lehetőség arra, hogy összejöjjünk és egy nagy megbeszélést tartsunk arról, hogy ki az, aki az életben helyt állt, nem állt helyt.

Egyetlen egy, amit nem fogok tudni megbocsátani, még a halálom után sem, az a gyermekem, mert annak a hiánya pótolhatatlan maradt. Barátaim jönnek, barátok mennek, Bálint Enikőnek, Mester Gábornénének a két fia roppant tehetséges és aranyos, egyik kedvesebb, mint a másik. Bálint Mihálynak a kislánya szintén, Tutsekék két lánya szintén, sógornőm gyerekei szintén, tulajdonképpen minden fiatal járja a házamat és ez nekem nagyon jó. Szentiványi Zsófi, Gábor bácsinak, azaz Lili néninék a két unokája, azok is nagyon gyakran látogatnak, néha itt rajzolgatnak. A falamon lévő két rajz közül az egyiket

Szokolai Zsigmond csinálta, nagyon szeretem azt is. Vannak még gyermekes családok, akikkel összejárok, mert a kacagás amit a gyermekeknél hallani, az pótolhatatlan a felnőtteknek.

Hogy aztán Kócikám, te ebből a sok mindenből, ahol annyi történelmi emlék van és ahol annyi nagy emberrel volt találkozásom, a sok magyar embernek a véleménye, a sok történész, a sok politikus, mennyi mindent tudsz még magadnak megjegyezni, nem tudom. Én minden esetre szeretném mindezt egy könyvben megörökíteni, lényegesen részletesebben, és talán időrendibb sorrendben, mint ahogy ezt most neked elmondtam, mert oly váratlanul jöttél, nem tudtam rendet rakni a fejemben. Kicsit ide-oda kapkodva maradt meg minden. Az is lehet, hogy nagyon értékes dolgok kimaradtak belőle.

A virágaimnak a gondozása nagyon fontos. Ebbe sokat segít nekem Szabolcs és Botond, ő a fő ültetőm, ő a fő szakértő a zöldségeimben, amiknek én nevezem őket, azonkívül csodálkozom naponta azon, hogy honnan tudja a rigó hogy mikor van négy óra és ide repül vacsorázni, honnan tudják a cinkék hova akasztom fel az ő szalonnájukat. Tavaly például helyet cseréltem és máshova tettem és már aznap estére megtalálták. Vajon tényleg mi, emberek vagyunk a legtökéletesebb teremtmények, vagy csak gondoljuk ezt magunkról? Nem tudom.

A hitet az intézetben megtanították, megszerettették, de valóban mélységessé az élet tette mert muszáj valamibe belekapaszkodni, kell egy valami, ami az embert tartja, igyekszik a jellememet megóvni, bizonyára vannak dolgok, ahol hibáztam, nem lehet tenni arról semmit, de arról, hogy a hit mennyire fontos, gyakorlatilag az emberek később

jönnek rá, mert ez az a kapaszkodó, ami örök. Édesanyámékkal a találkozásban én reménykedem, különösen abban, hogy meg fognak óvni attól, hogy sokat szenvedjek. Nagyon sokat.

Kócikám én nagyon nagy fájdalmakkal küzdöm, de édesapám megmondta, hogy nem kell ezt mondani senkinek, mert nem kérdezik, és ha kérdezik, az csak udvariasság. Úgyhogy én csak az orvosoknak mondom, vagy ha valaki nagyon firtatja. Mert valóban a Vérmezőn lovagolva egyszer fájt az oldalam, és akkor szóltam, erre ő azt mondta, hogy ezt kicsi lányom nem kérdezte magától senki, most miért mondja. Az ember, a fájdalmát és a szenvedését elhallgatja. A jókedvét megosztja másokkal.

Kócikám, mindent, elmondtam, ami hirtelen jött látogatásodra eszembe jutott. Köszönöm neked, hogy végighallgattál, köszönöm neked türelmedet, és adja a Jóisten, hogy fiad mindezt ténylegesen egy csodálatos ember legyen később.

Ölellek, Kócikám, szeretettel, és mindenkit ölelek, akit ebben megemlítettem, mert nagyon sok jót kapok az emberektől, mindig gondoskodnak arról, ami éppen feltétlenül szükséges nekem. És az újság jár, és könyörtelenül, mindennap jár, jó barátok hozzák, azonkívül pedig mindig elmegyek még így, betegen is édesapám sírjához Óbudára. Oda segített nekem Bilibók Botond kimenni az autójával Teleki Gábor. Dédnagyapám sírja egy hónappal még megvolt, és remélem még most is megvan. Most kezd vége lenni a télnek várom a tavaszt, hátha egy kicsit javulok. Még volna útitervem, Erdély, de csak Erdély, és oda Uzonba szeretnék lemenni, hogy még egyszer elbúcsúzzam attól a falutól és a környékező

háromszékiektől, akiknek a lelke tulajdon tulajdonképpen bennem megmaradt, nem tudtam Erdélytől elszakadni, bármennyi keserűségem is volt ott.

Kócikám , még van valami, amit el akarok mondani. Azt szeretném még elmondani neked, hogy egy évet töltöttem Frankfurtban a két kis Tutsek lánnyal. Csodás volt a Majna partján. A hattyúk, a vadkacsák, gyönyörű volt. Vittem őket az iskolába, az óvodába, az iskolába, hazaszállítás, óriási volt. Az úton mindig énekelve mentünk, énekelve jöttünk. Rengeteget voltunk a játszótéren és ott nagyon sok gyermek volt. Ez egy nagyon szép év volt az életemben utána kikerültem Bécsbe és ott egy fél évig Toldalaghi Évánál azaz Czjzek néninél voltam. Ez volt egy szellemi feltöltődés és egy óriási élményem, minden szempontból nagyon értékes félév volt az életemben. Azóta is elválaszthatatlan jó barátok maradtunk. Ő fordította Pilinszky János verseit és örök értékű levelezése van a költővel. Évával levelezünk, gondolatokat cserélünk.

Ugyanígy vagyok Hámos Árpáddal és a feleségével. Sövényházy Júliával, akiknek két gyermekük van, ők sokat jártak le Kolozsvárra. Juliska mindent-mindent Erdélyért tesznek, nagyon szeretik Erdélyt, rengeteg segítőcsomagot szállít, Árpád pedig szintén imádja Erdélyt. Én nagyon velük nagyon jóban vagyok, tőlük kapom mindig a pici naptárt, amelyik megmutatja, hogy hányadika van és ott áll az íróasztalomon, velem szemben az Erdély és Háromszék címere, valamint a Fruzsinától kapott kopjafa tövében. Ezeket még szerettem volna neked elmondani, Kócikám, és remélem most már befejezem, mert igazán nagyon sok mindent mondtam, és képtelenség, hogy az ember észben tartsa.

Hámos Juliska, Hámos Árpádné, Sövényházy lány. Az édesapja Kolozsváron volt egyetemi tanár a jogon. Szegedre került és én nagyon jó barátságban voltam vele. Nagyon szerettem Sövényházy Ferencet, aki nagyon értékes ember volt. Ha náluk voltam, rengeteget tanultam tőle. Hatalmas élettapasztalattal és nagy tudással bírt, őt csak hallgatni lehetett.

Örök hálával tartozom Fülöp Dénes, marosvásárhelyi református papnak, aki megcsináltatta az anyósom kidőlt sírkövét. Én az egyháznak adományoztam és azóta is, gyönyörűen rendben tartja. Ugyancsak így vagyok Bíró József édesapjával, dr. Bíró Mózes Horea úti református pappal, aki mikor megkértem, elment Dobrudzsába, az ottmaradt sorstársaimhoz, és vitt még egy könyvet Ravasz László püspöktől is.

Márton Áron püspök úrnál is voltam.

A falamon van egy kicsi faragás. Almafa van rajta, almákkal. Ezt a kis Mester Tamás csinálta és azt mondta nehogy megegyem az almát, mert nem elég friss. Ha még egyszer jön akkor majd hoz.

Kedves emlék még az ágyam mellett levő ikon fényképe, amit Mogor Lászlónétól kaptam, Anikótól, valamint a másik ikonkép, amit Vollhofer Mária olasz követ felesége adott, az ő édesanyjával nagyon jó barátságban voltam, ők most már Rómában élnek, Anikó pedig Gödön, anyósánál, Irmánál laktunk Helsinkiben.

Még elfelejtettem mondani, hogy nagy élmény volt, amikor szegény kormányzó urat hazahozták. A Kenderesi temetés. Megmozdult az egész magyar nemzet. Alig lehetett kijutni a Kenderesi kriptába. Körülbelül egy olyan 300 koszorúnak a szalagját helyezték el. A búcsúztatás fájó volt,

mert hisz tulajdonképpen azt temettük, aki meg akarta menteni a magyar nemzetet. Lisszabonban felkerestem az ő sírját ami az angol katonai temetőben volt, közvetlenül a kápolna mellett, rengeteg virággal. Ebből lehetett látni, hogy a Portugáliában járó magyarok mindig felkeresték ezt a sírt. Még annyit szeretnék megmondani, hogy tragikus körülmények közt halt meg, nem csak a fia, aki hősi halált halt a fronton, szegény István, mint repülő, hanem Károlyi Gyula is a Dunába zuhant.

Köllő Károly történésszel voltam legutoljára a Szent Mihály templomban, a karácsonyi éjféli misén. Utána még egyszer voltam Teleki Mihállyal és a feleségével, rettenetes csúszós úton. Nem volt Kolozsvár utcája egyáltalában fölseperve vagy lesózva. Ez volt az utolsó éjféli mise az életemben. Teleki Mihálynak a halála is nagyon tragikus volt. A pályaudvaron Kolozsváron esett össze és halt meg. Tulajdonképpen ugyanúgy, ahogy szegény János férjem. Pillanatok alatt fejezte be, akkor tudták meg, hogy már volt neki szívinfarktusa de azt hitték, hogy reumatikus fájdalmak. Együtt jártak Jánossal különben még kötőgépeket is gyártani, a munka után, mert hiszen az a kereset, amit ott kaptak, nem volt elegendő.

Kócikám még annyi sok mindent kéne mondjak neked, de nem tudom ilyen gyorsan összefogni azt a sok-sok élményt, politikai eseményt.

A Dobrudzsában töltött estéket, ezekre te nem emlékezhetsz vissza, azzal töltöttük, hogy mindenki tett fel kérdést a másiknak, erről én vezettem egy kis füzetet is ceruzával, ott a petróleumlámpa mellet, mert nem akartuk, hogy szellemileg teljesen elfelejtsünk mindent. Ez megmaradt. Meg van nálam emlékként. Még annyit

szeretnék megemlíteni, hogy pár évvel ezelőtt kint voltam Bécsben, Judittal egy hétig és utána felkerestük Lengyel anyát, a Rennerwegi Sacré Coeurben, aki bennünket bevitt a templomba. Ott elénekeltük a Boldogasszony Anyánkat, elbúcsúztunk és úgy jöttünk Judit húgommal haza. Öt nap múlva Lengyel anya meghalt. Látod, Kócikám, mennyire összehoz a sors a régi barátokkal és a régiekkel, akiket annyira szerettem és akik annyira jók voltak hozzám.

Az az akvarell kép, ami a falamon van, Csíki Andrásnak a festménye, tulajdonképpen a Házsongárdi temetőben, szegény János férjem sírja, de oly csodálatosan van megcsinálva, hogy nem lehet látni. Még elfelejtettem mondani, hogy apósom Münchenben végezte a képzőművészeti akadémiát, gyönyörűen festett és faragott. De az akkori időben még nem engedélyezték meg a szülők, hogy valaki művész pályára menjen. Így tulajdonképpen mindig a szobájában dolgozott. Sajnos egyetlen képe sem maradt meg. Nagyon sok élményt nyújtott Lakatos István zenetörténész Kolozsváron. Sajnos ő el van ott már temetve és a könyvéből nekem nem maradt.

Bizonyára sok minden kimaradt, nem tudom összeszedni ennyire rövid idő alatt a gondolataimat, úgy ahogy szeretném, és nem tudom neked annyira elmondani magyar történelmünk fájó részleteit, amennyire szeretném. Fájt, nagyon fájt, ami nemzetünkkel történt, és sajnos az is fáj, ami jelenleg történik.

Örök emlék maradt még az emberi jóság, és szeretet, mert tulajdonképpen akármennyi gonoszsággal is találkoztam a sorsomban, de sokkal több volt a jó, mint a rossz.

Szeretnék most neked megemlékezni azokról, akiket nagyon tiszteltem, és nagyon szerettem az életemben, ezek közül elsősorban Wielandt Albertné, Licy néni, azaz Bethlenfalvy Alice, képzeld el, 97 éves, és karácsonykor kaptam még egy levelezőlapot a két lányától, Annától, és Adrienntől, és ő sajátkezűleg ráírt két sort. Ő talán a Felvidék utolsó nagyasszonya. Ő volt az, aki mindig feltöltött lelkierővel amikor Wieland Frédi unokabátyám súlyos betegsége miatt Ibinél voltam. Minden nap volt jó szava hozzám, minden nap bíztatott, nagyon szerettem. Wielandt Frédi is rengeteget szenvedett, hosszú évtizedekig csak villanyszerelő volt, majd végül amikor az egyetemet befejezte, akkor megengedték, hogy a Jednotaban elhelyezkedjen, sőt, természetesen a képességeinél fogva valami vezető beosztásba is került a végén. Jó barátja Sztranyovszky György, akitől kaptam egy kézzel írott könyvecskét, amelyikben az első a Márai Sándor halotti beszéde, a legutolsó pedig a "Hazám, hazám, te vagy mindenem". Ilyen jó barátaim voltak.

A Felvidék szépségét és csodálatát különben Ibiékkel, vagy Frédiékkel fedeztem fel, Zsolnán voltam, Roznyón, végig a Vág völgyén voltunk, láttuk Árva várát, megnéztük Kraszna-Horkát, az Andrásiakét, nagyon sokfelé jártunk, Frédi minden szívét, lelkét betette, hogy ilyenkor menjünk. És Ibi olyan kedves, hogy most mindig olyan képeslapot küld, amin az van, amiben együtt gyönyörködtünk a Felvidéken.

Itt látom igazolva Bethlen Istvánnak azt a kijelentését, amikor Charmassenak elmagyarázta, a francia konzulnak, hogy Trianonban hol vétkezett Nyugat-Európa, és Charmasse belátta. Ja, már késő, már késő.

Ugyanígy szerettem Wieland Albertné unokahúgát is, Gillányi Évát is, Wielandt Andrásnét, aki sajnos már nincs közöttünk. Életének utolsó éveiben nagyon gyakran voltunk együtt, de a lányával, Alexandrával, Tittivel még tartom most is a kapcsolatot.

A falamon van még egy olajfestmény, azt Gárdon Emil festőművész készítette, a Hargita magányos fenyője, de ugyancsak a Csíki András képe is rajta van, amely egy akvarell, János férjem sírja a Házsongárdban, de annyira csodálatosan körülvette fákkal, hogy tulajdonképpen nem látszik, hogy ez egy sír.

A szobámban világító kovácsoltvas lámpát Fuhrman kolozsvári ötvös készítette, akinél Nemes Sarolta néni is naponta dolgozott. Felette lakott Karácsonyi Emmi néni, nagy magyar, és remek festő.

Ma hajnalban szólt a telefon, Bitskei Emma telefonált Amerikából, meghalt Vas Albert, 90 éves volt, megkésett a magyar engedélye, nem kapta meg a lehetőséget, hogy visszatérjen. Ő írt egy csodálatos könyvet, "Adjátok vissza a hegyeinket!", Botond éppen most hozta el, ez egyébként leánykori kedves emlékem is. Miért nem lehetett neki megadni azt, hogy hazatérhessen?

Csodálatos megemlékezés van róla, különben, az Új időkben, a január 15.-i számban Fábián Gyulától. Ambrus Zoltán háromszéki barátom hozta el az újságot, szomorú szívvel, hogy elolvassam. Így mennek el a régiek az életünkből. Miért kellett vajon ő is csak kint meghalljon? Minden nagy magyarunk csak holtan jő vissza. Márai Sándor sem tudott hazatérni, Zilahi Lajos is Szabadkán hallt meg.

Kolozsváron még nagyon érdekes beszélgetéseim voltak Szatmáry Jánossal. Már ő sincs meg.

Az evangélikus temetőben nyugszik még Bálint István doktor is, agysebész volt. Ugyancsak ott van egy csodálatos felvételt csinált Botond, a Kun Géza sírjáról, eredetileg Osdolai volt. Milyen különös, amikor mi lent voltunk, Ojtóz szoros felé mentünk édesapámmal, azt vettük észre, hogy a vonaton már követnek minket, visszafordultunk. Szerette volna megmutatni, milyen is volt az első világháborúban ott az ő életük, amikor Brassóban négy vagy öt napra fogságba is került, erről is van egy fényképem. Egyáltalában édesapám nagy magyar volt, nem tartozott egyetlen egyik nagy párthoz sem, de Bethlen István volt az, aki előre látta magyarságunk reménytelen jövőjét. Rengeteg vita volt Kiskőrösön, nagyon sok, teljesen különböző vélemények, mindenesetre egy dolgot sikerült elérni, hogy a francia konzul belátta Trianon teljes igazságtalanságát.

Legutolsó utam Maastrichba vezetett. Meg akartam nézni, hogy van ez tulajdonképpen. Onnan elmentem még Lichtensteinbe, Keglevich Jemke emlékére, majd Luxemburgba. Vajon olyan szép, mint lánykoromban volt? Vajon lesz még Európában úgy, hogy megszűnnek a határok, hogy mindenki oda tér vissza otthonába, ahonnan elindult? Mert gyakorlatilag van soknak szép otthona, de nincs hazája, másnak pedig gyenge az otthona, mint például itt nekünk Magyarországon oly sokaknak, de van egy hazánk, legalább is mi ennek tartjuk, ebben élünk. Nagy dolog volna, ha Európa tudna egyesülni, ha lehullanának a határok, ha egy volna megint minden embernek a lehetősége, hogy boldog legyen. Én nagyon szeretném, hogy

ha reményteljesen, és ezzel záró soraimat neked átadhatnám Kócikám. Van még egy kérésem, ha jössz, keress fel még egyszer, legutolsó beszélgetésünkön elfelejtettük megbeszélni édesapádnak a halálát. De csodálatosan énekelt! Karácsonykor, és esténként.

Nagyon sok még a párnám, amit különbözőek hímeztek. Szatmáry Violának az édesanyjától, Enyedi Mária sajátkezű hímzései díszítik szintén a szobámat.

Még a falamon van egy kicsi kép, ez csap egy kerámiaszobornak a fényképe. Tulajdonképpen ez egy egy méternél nagyobb hófehér márványszobor, Balaskó Nándor szobrászművész csinálta, még akkor, amikor Kolozsváron voltunk. Én mindig úgy beszélgettem, hogy a lábaim fel voltak téve a fotelre, így örökített meg. De volt még egy nagyon szép szobrom tőle, de mindkettőt a lányának aztán Zungának odaadtam, emlékül. Hogy a fehér márványszobor hol van, azt nem tudom, Erdély területén valahol.

1988-ban kaptam Gy. Szabó Bélától egy csodálatos metszetet, az ő metszetei nagyon híresek.

Gyakran meglátogat Gyergyai Éva, kolozsvári kedves barátom és elhozza az unokáját a kis Oreskovics kislányt. Mindég hoz valami finomságot. Annyi jó barát és ismerős jut ilyenkor eszünkbe. Bécsben lakik még Vay Ilona, osztálytársam volt, vele is még elég gyakran összejövünk.

Réz Dórának köszönhetem, hogy kivitt Presbanban, és ott még találkoztam Mere Trappal, régi-régi tanárnőm volt, ő is elment közülünk, de Judit unokahúgommal egy hetet töltöttünk Bécsben,

A Sacré Coeur , amikor az Ajtósi Dürer soron megszüntették, akkor a Pártiskola volt ottan. Az Isteni

Szeretet Lányokében, a Svábhegyen pedig a rendőrakadémia képző, nem is lehet megközelíteni sem. Bajnok Emma nővér, Balázs Vica nővér, aki osztálytársam volt, mikor megszűnt '48-ban a rend, akkor ők a Baross Gábor telepre kerültek, ott voltak harangozók, és sekrestyések, valamint a háztartást is ők intézték.

Milyen furcsa, alig telefonált Bicskei Ella, hogy meghalt Vas Albert, rá pár percre megérkezett Marjai Valér, aranyesőt hozott Érdről. Ő is huszártársam volt, az ő bátyja is úgy hallt meg, hogy keze, lába amputálva. Nem volt aranyeső hosszú évtizedek óta, úgy az otthonomban, hogy Gábor napra kinyíljon.

Most a télen itt volt hosszabban Zichy Elly néni, nagyon gyakran járt itt délelőttönként, rengeteg mindent tudtunk elbeszélgetni a múltról, olyan fájó, mindig eszünkbe jutott Trianon. Mikor felhívtam telefonon, valamelyik nap, akkor is azt mondta, hogy pont a Trianon tragédiáját olvassa. Jelenleg, bár Marosvásárhelyi, de Németországban él. 88 éves, kiváló emlékezete van, hihetetlen módon minden frissen megmaradt, emlékei, nevek, dátumok.

Nagybátyám, Gerlóczy Zsigmond volt az, aki az OTI-nak (Országos Társadalombiztosító Intézet, jelenleg a Baleseti Kórház a Kerepesi úton) volt főorvosa, vagyis igazgatója, a kormányzó nyitotta meg annak idején, erről van is egy fényképem. Gerlóczy Zsigmond kitűnő belgyógyász volt, talán még ma is tanítanak a könyveiből. Szeretném, ha Balázs unokaöcsém szintén ilyen jó orvos lenne. Ő most, december 2.-án fog doktorálni. Judit unokahúgom befejezte a közgazdaságit, de továbbtanul. Nagyon sokat látogatnak.

Szeretném Kócikám, ha fiad megjegyezné mindazt, amit elmeséltem. Kusza, az emlékek hirtelen jönnek, nem tudom őket rendszerezni. Képtelenség ilyen gyorsan mindenről mesélni. Mondtam még, hogy a kormányzó úr temetése milyen hatalmas tömeget mozgatott meg hazánkban? Mondtam még, hogy milyen szép nyaraim voltak Gödöllőn, amikor ő is kint volt, és mi is ott voltunk? Abban az időben Jány Gusztávnak a felesége is ott nyaralt velünk.

Talán még annyit, hogy Teleki Pál halála helyrehozhatatlan lett, örök vesztesége lett a nemzetnek.

Azt hiszem már említettem, hogy a legszebb darabjaim közé tartozik ez a 320 forintos víkend asztal Ennek az az előnye, hogy hol ide, hol oda tolom, sőt egyszer heccből Teleki Gábor azt kérte, hogy végrendeletileg rá hagyjam. Ezen sokat kacagtunk. De az övé lesz. Van még két képem, mind a kettő Moldován Istvántól. Az egyiken a kolozsvári sétatér van, a másiknak az az érdekessége, hogy fára van festve az olaj, és azt a képet az jellemzi, hogy a kolozsvári posta mögött a sziki lányok árulnak tyúkot a piacon, és vasárnaponként ott táncoltak.

Sajnos nem maradt egy képem sem a zsögödi Nagy Imrétől, akivel dr. Bálintéknál az István napi vacsorákon találkoztam.

Egyet Kócikám soha ne feledjél el, a kövek azok, amelyek hozzám a legközelebb vannak. A havasok emléke, amelyeken kirándultunk, Kisbánya, Fogaras, a Hatod, Torockó, ahol láttam, a második Lipót császár által felrobbantott a várat. Ennek egy táblája van a ott falon. Katasztrófa volt az életemben mikor ezt megtaláltam, és elolvastam. Ilyen volt a hazánk helyzete mindenhol, mi

védtük a Nyugatot, és a végén a Nyugat volt, amelyik elárult bennünket.

Amikor Kolozsvárt elhagytam, emlékül kaptam Nemes Sarolta nénitől egy őáltala készített kicsi sárgaréz karkötőt. Azt mondta, Mariette, nincsen másom, de ezt vigye, nagyon szeretném, ha emlékül megtartaná. Megvan, gyakran hordom még most is, különben sem ékszerem nem maradt, sem ezüstöm nem maradt, semmim, de semmim, csak az emlékezések az utazásokról, beszélgetésekről az édesapámmal. Kiskőrösi nagy politikusokat végighallgatva arra a következtetésre jutottam, hogy hazánknak rengeteg nagy embere volt...

Amikor édesapámék visszajöttek Pestre és a Szép utcában laktak, lement édesapám Tarnócára, mert a nyilasokkal elleni magatartásáért 100 katasztrális holdat kapott Varga Bélától. Levitte magával Sobri kutyát is, és egy alkalommal hiába kereste, nem találta többet, elment Sobri, valahova nagyon messzire, hogy elaludjon örökre. Nagyon hiányolták, azt írta édesapám a levelében. Persze a földet aztán rövidesen újra elvették.

Kolozsváron meglátogatott szegény mostohaanyám is, Ildi sógornőmmel, öcsémmel, és kis Balázzsal. Kedves napokat töltöttünk együtt, kirándultunk, nagyon élveztük. Utána írt egy levelet, és azt írta, hogy ez a két-három nap volt talán a leggondtalanabb öregségére. Temetésére fel tudtam jönni, habár egy kicsit megkésve, mert nagyon nehezen kaptam útlevelet, hisz állandóan kérvényeznem kellett a magyar beutazást és a román kiutazást. Mindegyik egy-egy évre volt érvényes, és volt amikorra lejárt az egyik, akkor kaptam meg a másikat. Ezért volt, hogy 1976-ban amikor végre megkaptam, két nap alatt jöttem el.

Itt még voltam lent Szegeden abban az időben, amikor dr. Sövényházy Ferenc élt, a Hámos Juliska édesapja. Csodálatos ember volt, olyan beszélgetéseket folytattunk, vagyis én csak hallgatva hallgattam, Kolozsváron volt egyetemi tanár a jogi karon, és úgy került vissza aztán Szegedre, és ugyanúgy nehezen kereste meg a mindennapiját, mint édesapám (a kitelepítés alatt) Kőrösladányban, ahol hol a gátat őrizte, hol a burgonyát, szegény Merán Jánossal együtt.

Sokszor felhívnak francia barátaim Versaillesből, nagyon kedvesek, szinte évente meglátogatnak, és itt töltenek egy hetet. Vajon ők sejtik, hogy nekem mennyire fájt, hogy ha Versaillesban voltam, hogy fájt Trianon?

Van egy kis tábla a Szent Anna templomban, balra a második oltárnál. Csak annyi van rajta, hogy hálából, uzoni Temesváry Jánosné, Gerlóczy Mariette, mert végeredményében engem végrendeletem alapján szétszórnak. Szerettem volna, ha ennyi emlék megmarad. A János tábláját az uzoni templomba helyeztük el a falra, amikor exhumáltam, és hazavittem.

Mikor visszatértem Pestre itt az az öröm ért, hogy nagynéném Lili néni, Szentiványi Gáborné várt hímzett kolozsvári címerrel, valamint Erdély címerével. Volt még egy vázám, ami véletlenül megmaradt, valódi, egyiptomi, ezt Szabolcséknak adtam nászajándékul, mert egyebet mit tudtam volna adni nekik. Ő alig hogy átjött, megnősült, elvette Balogh Zsuzsát, kedves, ügyes. Nagyon ritkán feljön, nem ér rá. Mindenki reggeltől estig el van foglalva, rohan az élet, rohannak az emberek, kell a pénz, drágaság van, nagyon nehéz, nagyon nehéz jelenleg ebben a hazában, de hát mégis a hazám.

Most hozta Vica nővér, Balázsi Éva, megmaradt egy fénykép két helyről, drága Henriettem otthonáról. De csodálatosan szép volt! Van még egy képem az Isteni Szeretet Lányok Intézetéről is.

Gyakran meglátogatnak Bálint Enikőék, azaz Mester Gáborék. Nagyon érdekes, tulajdonképpen akik elmentek nyugatra nagyon jól élnek anyagilag, de valahogy mégsem a hazájuk. Hiába, kicsi ez az ország, de mégis, a mi hazánk. Sajnos nem tart össze a magyar, ez egy nagy tragédia, széthúzunk pártokra, egyéni érdekekre. Milyen fontos volna pedig, hogy egységesek legyünk.

Azzal búcsúzom tőled, hogy én remélem, az idő ismét olyan naggyá tesz bennünket, mint amilyen nagy őseink idejében volt a Kárpát medencében

Március harmadika lett mire befejeztem neked az elmondani valómat. Ezt azt jelenti, hogy 53 éve vagyunk hontalanok tulajdonképpen, azaz otthontalanok. '49-ben kezdődött, azaz nekem már '44-ben, és azóta mindig csak ez jutott osztályrészül. Szeretném, ha a te sorsod, és ti, fiatalok sorsa nem hasonlítana a mi küzdelmes életünkhöz.

Van két nagyon szép ex librisem a fiatal Paskutcz László csinálta, az egyik a Balázsé, primum nocere, a másik Judit unokahúgomé Carpe Diem. Bár így volna tényleg, de jó volna, ha megvalósulna ez az életünkben. Ott tévedtem, hogy '44-ben hazám sorsának kezdődött a tragédiája, azaz Trianonnak a folytatása, mert először mindent elvesztettünk, aztán a németek özönlöttek el, végül az oroszok foglaltak el, és most reménykedünk egy Maastrichi, vagy egy Brüsszeli, azaz egy nagy hatalmas Európa megvalósításában.

Isten álldd meg a magyart!

Két nagy tanárom volt a hittantanárok között, az egyik Mécs László, akit mikor hazajöttem, még kétszer Pannonhalmán meg tudtam látogatni, mire harmadszor **lementem, ő Komáromban volt, utána csak jött az értesítés, hogy az Úr magához szólította. Tőle tanultuk meg nemcsak a Bácska, de Erdély, és a Felvidék elvesztését is, valamint sok magyar írónk gyönyörű művét. Csodálatos volt,** irodalmat és történelmet tanított.

Bethlen Györgynének, Paulának köszönhettem, hogy **Jánost a Jósika sírkertben vittem. Ő mondta, ott a helye. Akkor még a tulajdonukat képezte, később államosították** csak. Ott van eltemetve Wesselényi István bácsi, Jósika Jankó bácsi, Velits Máci néni, rengetegen, a jó barátok, **Darkó László, aki festő volt, de Papci bácsi is ott van, sőt,** ott van Szaláncy György és felesége. Bethlen Éva néni nem **olyan rég hagyott itt bennünket, nagy asszony volt ő is, és** micsoda tudású. Majtényi István is ott pihen, de ott pihen az összes Huszár, Pólika néni. Vajon ki fogja tudni megváltani **azt a sírt, hiszen nincs rá lehetőség, hogy külföldi** megvegyen valami ilyesmit. Ott van Vas Róza néni is.

Szeretném még megemlíteni Tutsek Jánost, szegény férjemnek egyik legjobb barátja volt, rokon is, nekem is az. **Az ő édesanyja Csíki Emma néni nagyon jó volt akkoriban** nagymamámhoz, amikor a kitelepítés miatt teljesen magára **maradt. Kausay nagybátyám a Földművelésügyi** Minisztériumban dolgozott kitelepítésekor jobb oldala **teljesen lebénult, valószínűleg a** lelki fájdalom és aggodalom következtében két fiáért. Dr. Zakariás Zoltánt, aki Uzonban volt, m[illegible]svásárhelyen. Nem

JAVÍTVA!

JAVÍTVA!

Édesapám, dr. Kausay Tibor nem a kitelepítéskor (1951), hanem a B-listázása után, 1949-ben bénult meg, és nem a jobb, hanem a bal oldalára.

Budapest, II. Volkmann u. 2., 1956. augusztus

Tóth Lajosné,
sz. Szekér Éva

Dr. Kausay Tibor

Tóth Lajos

Dr. Kausay Tiborné,
sz. Tóth Mária

Temesváry Jánosné,
sz. Gerlóczy Mariette

Kausay György

Péchy Gáborné,
sz. Mikecz Katalin

Mikecz Károly

Dr. Zakariás Zoltánt, aki Uzonban volt, most pedig orvos Marosvásárhelyen. Nem olyan nagyon régen egyszer itt volt Pesten, sikerült találkoznunk.

Keglevics Jenke halála után nagyon sok segítséget kaptam Gencsi Klárától, aki Okolicsányiné volt, valamint Tisza Amiéetől, Teleki Mihálynétól is. Szerencsére ezekből az összegekből néha tudtam Erdélybe is juttatni.

Legkedvesebb állatom a kutyán kívül a ló. Sajnos nekem csak a poszterek vannak belőle a falakon, de abból vagy 4 darab. Igen, hát így jár az ember, amikor nincs saját lova, és nincs a lováról fényképe. Most akarom még megemlíteni Hanthy Lászlót, aki nekünk testőr barátunk volt, és feleségét Évát. Széchenyi Ernő volt még egy ragyogó lovasunk, valamint Lieszkovszky.

Nagyon furcsa, és nagyon érdekes, és megrendítő az a valóság is, amit nem vettek akkor eléggé komolyan, mert Szálasi Ferencet, a Nemzeti Szocialista Párt vezetőjét a Tábla ítéletét jóváhagyva lázadás címén 3 év fegyházra ítélte a Magyar Királyi Kúria. '39-ben 50 000 főnyi frontharcos tüntetett Budapesten a rend, a fegyelem és a Kormányzó úr mellett.

A képviselőház lelkesedve ünnepelte meg a Kormányzót abból az alkalomból, hogy betöltötte 70-edik életévét. Ez volt a bevezetője egy lelkes országos ünneplésnek.

1939-ben Eszterházy Pál herceg, aki egy hallatlan nagy magyar volt, 300 000 pengős alapítványt tett le tudományos orvosi kutatások céljára, és ugyanabban az évben Horthy Miklós kormányzó felavatta a budai tüzér emlékművet, amelynek jelenleg Dózsa György van a helyén. Ki tudja hova lett a tűzér emlékmű?

1939 február 22.-én a rendőrség a Belügyminisztérium rendeletére feloszlatta Szálasi Ferenc pártját, a Nemzeti Szocialista pártot. Bethlen István hatalmas beszédet mondott a Képviselőházban, követelte, hogy a Kormány még erélyesebben ellenőrizze ezeket a mozgalmakat, mert ha nem vigyázunk, akkor Németországnak mi leszünk a cselédei.

Május 25.-én a Kormányzó úr ünnepélyes keretek között megnyitotta az első magyar király halálának 900 éves évfordulója alkalmából a Szent István évet, és milyen érdekes, ugyanabban az évben elhunyt és Karinthy Frigyes író, aki ha olvasná visszaemlékezésemet, bizonyosan azt kérdezné: "Hát így írtok ti?".

Az egész országban megkezdődnek a Szent Istváni Ünnepségek. A kormányzó Esztergomban fölavatta az Árpádházi királyok kiásott palotáját. A budai Várban közszemlére tették ki a Szent Koronát. Hatalmas ünnepségek voltak Kölcsey Ferencnek, a himnusz írójának emlékére, századik évfordulója alkalmából.

Tragikus Trianonunkat 1920 június 4.-én írták alá Versailles-ban, a kis Trianoni palotában, tehát joggal mondtam, hogy mennyire fájdalmas, ha arra látogatok.

1939-ben még visszakerült a Felvidék is. Milyen nagy érzés volt, hogy megint a miénk. A Kormányzó úr Kassán volt, hatalmas tömeg ünnepelte. Ez édesapám szülővárosa, nagymamáék is ott laktak, később persze el kellett hagyják, amikor a Felvidék kitelepítése megkezdődött.

53 éve vagyunk hontalanok, ez Trianon következménye, és a magyarság sorsa.

Egy nagyon kedves valaki lakott a szomszédomban, Gombos Zoltánné, Izus, minden nap a folyosón összetalálkozva megkérdezte, hogy vagyok, én őt, próbáltak lelket önteni belém. Az óbudai temetőben pihen ő is. Amikor halálán volt, ott voltam mellette a lányával, és egy Pálos atyával, kezében dédnagyanyám kis fakeresztje volt, amit a kabátom zsebébe tettem, amikor az oroszok elhurcoltak

Befejezésül még annyit, Kolozsváron lakott Bánffy Dénes, aki járt az ételhordójával naponta a szegények konyhájába, az övé a Bánffy Palota, Kolozsvár főterén, ezt is megértük, és Bánffy János bácsit, aki vak volt, és János férjem minden héten kétszer elment, és megsétáltatta. Miért kell minden nagy magyarunk halva hazatérjen a hazába, holott ha őszinték vagyunk, lelkünk legmélyén az egész nemzet gyászolja őket. Bánffy János bácsi apósomnak volt a huszártársa az első világháborúban.

Még elfelejtettem megemlíteni, hogy a Trianon utáni Magyarország képes volt megrendezni a Világcserkész találkozót Gödöllőn, hatalmas sikerrel, magyar részről Teleki Pál vezetésével, ő volt a főcserkész. Óriási sikerrel. De sikerült megrendezni '38-ban az euhalisztikus kongresszust, amelyen Paccelli bíboros képviselte a pápát. Ezen mi mélyen meghajolva egy fehér fátyollal a fejünkön térdeltünk végig a szentmise alatt.

Ne felejtsem még azt elmondani a Kormányzó úr hatalmas jelleméről, és felelősségéről is, hogy amikor '40-ben meghalt a lánya, Károlyi Gyuláné, akkor éppen itt volt az olasz király, és volt benne annyi erő, az apában és az anyában, hogy a Victor Emanuéla látogatását végigcsinálta,

és csak azután tudta meg a nemzet, hogy tulajdonképpen elvesztette gyermekét.

1939-ben írt doktor Tornyai János egy könyvet, tudva, hogy a kormányzóné a gyermekeket nagyon pártolja, és nagyon szereti, és azt a könyvet édesapám köszönte meg, a következő szöveggel: "A gyere kicsim gyere" című könyvének megküldésével tanúsított figyelméért magas megbízásból van szerencsém főméltóságú asszony köszönetét tolmácsolva közölni, hogy azt az ajándéktárgyat múzeumában elhelyeztük. Őszinte tisztelettel és nyilvántartással, Vitéz Gerlóczy Gábor, alezredes, Magyarország Kormányzójának Szárnysegéde".

1992-ben írt egy hosszú levelet Temesváry Márton Párizsból, azaz Stasburgból. Ő ott a Magyar Klubban olvasta azt a levelet, amivel én Antal Józsefhez fordultam kárpótlásom fellebbezésével, a Magyarok Klubjában olvasta, s akkor írt, hogy nem akarta elhinni, hogy igaz, hogy én megmaradtam az életben, úgy tudta, hogy elhalt mindenki, és engem egész pici koromban látott csak nagymamáéknál. Neki hatalmas elégtétel volt, hogy megcsináltatta Petőfi Sándor szobrát közel az Európa Parlamenthez, magyarságunk szimbólumaként. Azóta ő is elment.

Már alig vagyunk, alig-alig egy páran, s akik vagyunk már egyikünk sem tökéletes egészségében. Hát ez érthető, és szerintem nem furcsa, és nem is csodálatraméltó. Csoda az, hogy vagyunk még.

Van egy nagyon kedves barátnőm, aki életem alkonyát most beszépíti, Feketéné, Papp Éva-Mária, ő is háromszéki eredetű az őseitől. Azalatt a 30 év alatt amíg én nem voltam itthon, ő rengeteg helyen dolgozott, nagyon sok

értelmes emberrel ismerkedett meg, és rengeteg értékes dolgot tud nekem mesélni, olyat, amiről nekem nem volt fogalmam a távolságok folytán. Nagyon szeretem, de rengeteg ember van aki még jó hozzám. Ilyen például a korház minden orvosa, nem csak orvosa, de emberei is, a Szent Gellért patika gyógyszerészei is, akik, ha nagyon beteg vagyok, és egy barátom elviszi a receptet, odaadják a gyógyszert, de van úgy, hogy felhozzák személyesen. Ilyen is van a világon.

Az emberi szeretet nem hallt ki teljesen még.

A lakásomban semmi sincs, ami érték, azaz nem igaz, van egy fehér herendi rózsám, azt Patriciától kaptam. Mindég eszembe jut, amikor lánykoromban ilyennel volt terítve. Ez az egyetlen herendi darab a lakásomban. Van még egy értékem, egy kristályvváza, édesapámtól kaptam tízedik születésnapomra, meg van repedve, de a hullott falevél elfér benne.

Itt vannak még édesanyám részéről az unokaöcsém, Kausay Tibor, és annak lánya Klári, ők is gyakran feljárnak, gyakran meglátogatnak. Ez egy olyan nagy öröm nekem.

Nagyon gyakran nyaraltattam gyerekeket. Árva gyerekeket is, dr. Populás Antal igazgató jóvoltából, aki az ifjúságért élt, és tulajdonképpen áldozta életét, most így fiatalon, hirtelen elment. Gyerekekkel voltam Casselban hosszú időn keresztül, az evangélikus egyház jóvoltából. Csodálatos volt a Fuldától elkezdve végigmentünk a német meseutakon, utána Busunban voltam gyermekekkel, ott ért az a hatalmas öröm, hogy átmehettem Helgolandra, ami tulajdonképpen lánykorom nagy vágya volt. Nem tudom elmondani hány, és hány gyermek játszott szerepet az életemben.

Gyakran meglátogatnak még Dr. Mester Zsolték, akinek megjelent a Koppantó című könyve '79-ben, majd a második kiadás '89-ben nagyon értékes könyv, ebben is Erdély államosításának tragédiája szerepel. Most ők is itt laknak Magyarországon.

Tuzson Erzsébet unokahúga is igen sokszor átjön, Megyeri Dalma, talán hetenként van úgy, hogy kétszer is, eszes, dolgos, szorgalmas valaki, és ugyanakkor jóságos is velem szemben nagyon.

Nyíregyházán van még egy huszár találkozó, amit a Jósa András múzeumban tartanak, minden két évben, annak az egyik alapítványát, amikor csinálták, és is az alapító tagok között voltam, én az elhagyott huszársírokra szántam volna azt az összeget, amit adtam, hatan voltunk az első alapítók között, de nem az elhagyott huszár sírokat csinálták meg belőle, hanem egy lovas szobrot. Jelenleg erre a huszártalálkozóra én már az idén egészségügyi állapotom miatt nem tudtam elutazni.

Kócikám még szeretném, ha tudnád, hogy ez amit én neked elmeséltem, valószínűleg meg fog jelenni könyv formájában is, de ezt én Berta Gyulának köszönhetem Érdről, aki összehozott dr. Magyarral. Remélem jól fog sikerülni.

Semmit nem tudtam volna emlékeimből rögzíteni, ha 75 éves öreg fejemnek nem segített volna egy kedves, mosolygós Erdélyi kislány, Mandel Kinga. Kibírt velem egy egész napot, és még akkor is azt kérdezte, nem jutott-e valami eszembe.

Búcsúzásul még neked annyit mondok, hogy borús vagyok, valami szomorít, megláttam egy fakult fiatal

képemet. Egy zsenge arcot, a gyerekkorit, és utána a tükörben vénségemet. Bocsássák meg, ha tévedtem.

Nem tudok tovább mesélni, mert még annyi minden volna, hogy két-három nap is kéne. Isten óvjon benneteket, és vigyázzatok, ott Erdélyben magatokra. Van még egy utolsó kérésem, ha még egyszer Pestre jössz, tedd meg, hogy becsengetsz hozzám, hadd lássam, hadd halljam, hogy az, aki csodálatosan énekelt, édesapád, hol pihen, mert ezt a múltkor elfelejtettük. Mindenképpen szeretném, ha egyszer még az élet összehozna bennünket. Isten áldjon, vigyázzatok Erdélyre.

Milyen különös az élet. 1949 óta semmink nincsen. Mindenünket elvették. De csonka Magyarország autóstérképén még szerepel a Kauzsay-tanya autóbusz megálló. Ennyi maradt meg őseink után, egy cölöp és rajta a tábla.

Kauzsdaytanya
2013/6/13 10:49